

JURIDISKA FAKULTETEN
vid Lunds universitet

Tanja Danilova

En upprepande slump eller ett andrafierande mönster?

En undersökning om strukturell diskriminering på grund av etnisk
tillhörighet inom domstolsväsendet

JURM02 Examensarbete

Examensarbete på juristprogrammet
30 högskolepoäng

Handledare: Ulrika Andersson

Termin för examen: period 1 VT20

Innehåll

SUMMARY	1
SAMMANFATTNING	2
FÖRORD	3
FÖRKORTNINGAR	4
1 INLEDNING	5
1.1 Ett förhårdnat samhällsklimat	5
1.1.1 Vad som avses med strukturell diskriminering i denna uppsats	6
1.1.2 Strukturell diskriminering inom domstolsväsendet?	8
1.2 Syfte	8
1.3 Frågeställningar	9
1.4 Avgränsning	9
1.5 Metod och urval	10
1.5.1 Rättsdogmatisk metod	13
1.5.2 Diskurspsykologisk metod	13
1.6 Material	15
1.7 Teoretiskt ramverk	15
1.7.1 Rasism bland eliter	15
1.7.2 ”De andra”	17
1.7.2.1 Gruppering	17
1.7.2.2 Andrafiering	17
1.7.2.3 Rasifiering	18
1.7.3 Stigmatisering	18
1.8 Forskningsläge	19
1.9 Disposition	21
2 DET RÄTTSLIGA SAMMANHANGET	22
2.1 Introduktion	22
2.2 Kort om våldtäktsparagrafen	22
2.3 Om påföljdsbedömningen	23
2.3.1 Straffvärde och straffmätning	25
2.3.1.1 Särskilt om billighetsskäl	26
2.3.1.1.1 Att förorsakas men till följd av en utvisning	27
2.3.1.1.2 Gärningspersonens ålder	29

2.3.1.3	Tidigare brottslighet	29
2.3.2	Reglerna för påföljdsval	31
2.3.2.1	Skäl för fängelse	31
2.3.2.1.1	Brottslighetens straffvärde	32
2.3.2.1.2	Brottslighetens art	32
2.3.2.1.3	Återfall i brottslighet	33
2.3.2.2	Villkorlig dom och skyddstillsyn	34
2.3.2.2.1	Förutsättningar för skyddstillsyn	35
2.3.2.3	Särbehandling av unga lagöverträdare vid påföljdsvalet	37
3	SKAPANDET AV "DE ANDRA" OCH UTFALLET AV DOMARNA	39
3.1	Introduktion	39
3.2	Den diskurspsykologiska undersökningen	39
3.2.1	Uttalanden om signalement	41
3.2.2	Betydelsen av medborgarskap	42
3.2.3	Språksvårigheter och bevisvärdering	43
3.2.4	Utvisning och rekvisitet "förorsakas men"	45
3.2.5	Den tilltalade med "ordnade förhållanden"	47
3.3	Utfallen av de undersökta målen	48
4	STRUKTURELL DISKRIMINERING PÅ GRUND AV ETNISK TILLHÖRIGHET?	54
4.1	Introduktion	54
4.2	Vad innebär skapandet av "de andra" och "självet"?	54
4.3	Diskriminerande påföljdsbedömning?	57
	KÄLL- OCH LITTERATURFÖRTECKNING	61
	RÄTTSFALLSFÖRTECKNING	66

Summary

Over the past decades, The Swedish National Council for Crime Prevention has conducted two studies showing that immigrants in Sweden and people with foreign backgrounds are overrepresented amongst crime suspects. As migration to Sweden increases these studies have received more attention. Nationalistic and social conservative parties are taking advantage of the situation, why the political climate has hardened; to such extent that it is now considered a threat to Sweden's national security. This polarization can, to some degree, be seen within the Swedish judiciary. Previous research has evidenced structural discrimination against ethnic minorities in Swedish courts. In this study I therefore examine whether structural discrimination against ethnic minorities occurs in a selection of rape judgements and if so, how this occurs. A prerequisite for the occurrence of structural discrimination against ethnic minorities is however the creation of "the Other", which at the same time entails defining "the Self". The study is divided into two parts; in the first part I take inspiration from a discourse psychological approach and analyse my selection of judgements. Here I identify discourses sorted into different themes, that illustrate in what way the court creates "the Other" and portrays the "the Self". The second part consists of a statistical analysis and I give an account of the choice of sanction and the length of sentence in the judgements where the Court of Appeal has adjudicated the case. I also make a comparison between defendants, which I have divided into three categories. This part is moreover preceded by a chapter where I, by applying a legal dogmatic method, give an account of the Swedish system of criminal sanctions and the applicable regulations in the Penal Code for determination of penalties. The aim is to examine whether it is possible to see any negative discrimination in practice, against people that have another ethnicity other than Swedish.

The study shows that immigrants are sentenced to longer imprisonment sentences in comparison to ethnic Swedes. In the majority of these cases there is also an underlying discourse where the court creates "the Other". Accordingly, this indicates the occurrence of structural discrimination because of ethnicity. Since the criminal acts and circumstances are not identical, it is not possible to say how the court would have adjudicated in a similar case, if the defendant would have been an ethnic Swede. However, a common denominator for these cases, where the defendant is an immigrant, is that they all have a foreign citizenship. This fact itself indicates a risk that ethnicity is consistently a factor taken into account when the court chooses a sanction, which cannot be explained just by stating that different circumstances occurred.

Sammanfattning

Under de senaste årtiondena har Brå publicerat två rapporter som visat att invandrade personer samt personer med utländsk bakgrund är överrepresenterade bland de som registreras för brott. Intresset för denna fråga växer i takt med att invandringen till Sverige ökar. Situationen utnyttjas av nationalistiska och socialkonservativa partier och samhällsklimatet har nu hårdnat till den grad att den ökade främlingsfientliga och radikalnationalistiska idéströmningen betraktas som ett nationellt hot av polisen. Denna polarisering har även i någon mån nått domstolsväsendet. Framställningen tar avstamp i tidigare gjorda studier, som visar på att strukturell diskriminering på grund av etnisk tillhörighet inom domstolsväsendet är ett faktum. Jag undersöker om det förekommer strukturell diskriminering på grund av etnisk tillhörighet i mitt urval av våldtäktsdomar, och hur den i sådana fall kommer till uttryck. En förutsättning för strukturell diskriminering är emellertid ett skapande av ”de andra”, vilket i sin tur även innebär en porträttering av ”självet”. Arbetet är därmed uppdelat i två delar; i första delen inspireras jag av en diskurspsykologisk metod och analyserar mitt urval av domar. Där identifieras diskurser, uppdelade i olika teman, som åskådliggör hur domstolen kan anses skapa ”de andra” och porträttera ”självet”. I andra delen följer en mer statistisk undersökning och redogörelse för påföljdsval och strafftid, i de domar där en påföljd utdömts i andra instans. Här görs en jämförelse mellan tre olika kategorier av tilltalade. Den här delen föregås av ett rättsdogmatiskt kapitel, där jag med fokus på vad som är relevant för undersökningen, redogör för påföljdssystemet och dess reglering för straffmätning och påföljdsval. Avsikten är att utreda om man i mitt urval kan se någon negativ särbehandling i praktiken, av personer som har en annan etnisk tillhörighet än endast svensk.

De gjorda undersökningarna i framställningen visar att invandrade personer döms till längre fängelsestraff jämfört med etniska svenskar och att det i majoriteten av domarna där fängelse dömts ut förekommer en andrafierande diskurs. Det finns därmed indikationer på att strukturell diskriminering på grund av etnisk tillhörighet förekommer. Emellertid är det inte fråga om identiska gärningar eller omständigheter, och något facit för hur domstolen hade dömt i ett likadant fall, om personen varit etniskt svensk, finns inte. En gemensam nämnare i domarna där den tilltalade är en invandrad person är dock att de alla har ett utländskt medborgarskap. Det faktumet i sig pekar på att det finns en risk för att etnisk tillhörighet är en faktor som vägs in i bedömningen, vilket inte kan bortförklaras med argumentet att det är fråga om olika gärningar och olika fall.

Förord

Tack till min handledare Ulrika Andersson för trevliga och givande handledningsmöten under uppsatsskrivandets gång.

Min fina familj. Mamma och Eugenia som alltid finns där för mig, stöttar och hejar på mig i allt jag tar mig an. Jag är oerhört tacksam för er. Ni är bäst.

Tack till alla mina underbara vänner som förgyller mitt liv till max. Särskilt tack till er jag träffat genom juristprogrammet; tack för dessa minnesrika år, jag ser fram emot många fler ihop.

Ett extra stort tack till Ulrika, Ragnhild, Edvin, Elsa och Lydia som har korrekturläst uppsatsen. Era åsikter har varit mycket värdefulla.

Lund, maj 2020
Tanja Danilova

Förkortningar

EU	Europeiska unionen
Brå	Brottsförebyggande rådet
NJA	Nytt juridiskt arkiv
Prop.	Proposition
Regeringsformen	Kungörelse om (1974:152) om beslutad ny regeringsform
SCB	Statistiska centralbyrån
SOU	Statens offentliga utredningar
SvJT	Svensk Juristtidning

1 Inledning

1.1 Ett förhårdnat samhällsklimat

Debatten kring skillnader i registrerad brottslighet mellan invandrare¹ och ”etniska” svenskar² har varit ett återkommande tema under de senaste årtiondena. Brå publicerade år 1996 och 2005 rapporter som avsåg att kartlägga brottsligheten bland invandrade personer³ i Sverige samt personer med utländsk bakgrund⁴. Båda grupperna var enligt kartläggningarna överrepresenterade bland dem som registrerats som skäligen misstänkta för brott, bland annat våldtäkt.⁵

I takt med att invandringen till Sverige ökar får frågan om brottslighet bland invandrade personer större uppmärksamhet. Brottslighet och etnisk tillhörighet har ofta sammankopplats av representanter för nationalistiska och socialkonservativa partier, där de exempelvis menat på att patriarkal kultur och en annorlunda kvinnosyn skulle vara bakomliggande faktorer till överrepresentationen.⁶

Detta har även uppmärksammats av polisen, och följande citat återfinns i Säkerhetspolisens årsbok för 2018, då Sveriges säkerhet de kommande åren diskuteras:

---

¹ Jag vill understryka att jag är medveten om att ”invandrare” inte är en homogen grupp, att begreppet är laddat med olika innebörder och inte nödvändigtvis betraktas som en neutral benämning. Jag hänvisar vidare till Antirasistiska Akademien om begreppet ”Invandrare”, <<http://www.antirasistiskaakademien.se/invandrare/>>, besökt 2020-04-27. I detta avsnitt används det i avsikt att efterlikna den rådande samhällsdebatten.

² Begreppet *etniska svenskar* används för att jag ska kunna göra den kategorisering av tilltalade som redogörs för nedan, och avser inrikes födda personer med svenskt medborgarskap, där jag inte har kunnat utläsa spår av annan etnisk tillhörighet än svensk, se vidare not 13.

³ Begreppet *invandrade personer* används för att jag ska kunna göra den kategorisering av tilltalade som redogörs för nedan, och åsyftar personer med annat medborgarskap än svenskt/dubbelt medborgarskap.

⁴ *Personer med utländsk bakgrund*, används för att jag ska kunna göra den kategorisering av tilltalade som redogörs för nedan, och åsyftar i den här framställningen inrikes födda personer med svenskt medborgarskap som, av vad jag kan utläsa, har spår av annan etnisk tillhörighet än svensk, se vidare not 13.

⁵ Ahlberg (1996) s. 42; Martens & Holmberg (2005) s. 8 f., 43.

⁶ Daniel Vergara, *Jomshofs antimuslimska retorik*, Expo, <expo.se/2012/11/jomshofs-antimuslimska-retorik>, besökt 2020-03-26; Daniel Vergara, *Vill föra statistik över invandrare*, Expo, <expo.se/2011/10/vill-f%C3%B6ra-statistik-%C3%B6ver-invandrare>, besökt 2020-03-26; Daniel Poohl, *SD: "Våld en kulturell fråga"*, Expo, <expo.se/2010/07/sd-v%C3%A5ld-en-kulturell-fr%C3%A5ga>, besökt 2020-03-26.

En främlingsfientlig och radikalnationalistisk idéströmning har ökat i samhället [...]. [Den] bidrar till en bild av en växande bred radikalnationalism som inkluderar radikala och våldsbejakande grupper.⁷

Det är tydligt att samhällsklimatet hårdnat, när det kommer till immigration och invandrade personer, till den grad att Säkerhetspolisen nu betraktar det som ett nationellt hot. En fundering som uppstår är huruvida samhällets institutioner är opåverkade av det ovan redogjorda som får spridning i samhället och om myndighetsutövning sker opartiskt och sakligt, utan att faktorer som etnisk tillhörighet och bakgrund läggs vikt vid på ett otillbörligt sätt. Men om så inte är fallet, om lika fall inte behandlas lika och det genomgående verkar vara invandrade personer som särbehandlas, uppstår ytterligare frågor. Finns det bakomliggande, situationsbetingade, omständigheter som gör att särbehandlingen kan hänföras till något annat, eller handlar det om strukturell diskriminering?

1.1.1 Vad som avses med strukturell diskriminering i denna uppsats

Inledningsvis ska strukturell diskriminering förklaras och definieras. Begreppet har tidigare studerats och definierats i ett antal statliga utredningar och rapporter. I denna uppsats undersöker jag strukturell diskriminering på grund av etnisk tillhörighet (hädanefter endast strukturell diskriminering) och jag har valt att använda mig av några av de olika definitionerna som utgångspunkt, varför de presenteras närmare nedan.

I SOU 2005:56 *Det blågula glashuset – strukturell diskriminering i Sverige* förklaras begreppet som följande:

Med strukturell diskriminering på grund av etnisk [...] tillhörighet avses således [...] regler, normer, rutiner, vedertagna förhållningssätt och beteenden i institutioner och andra samhällsstrukturer som utgör hinder för etniska [...] minoriteter att uppnå lika rättigheter och möjligheter som majoriteten av befolkningen har. Sådan diskriminering kan vara synlig eller dold och den kan ske avsiktligt eller oavsiktligt.⁸

I SOU 2005:41 *Bortom Vi och Dom, Teoretiska reflektioner om makt, integration och strukturell diskriminering* anges dessutom att:

---

⁷ Säkerhetspolisens årsbok 2018 s. 20 f.

⁸ SOU 2005:56 s. 75.

Strukturell diskriminering legitimerar och normaliserar indirekta former av negativ särbehandling av ”de andra”. Den är baserad på etablerade ideologier, handlingsmönster och procedurer som kanske inte är ämnade att diskriminera någon grupp men i praktiken systematiskt exkluderar vissa grupper från arbete och andra möjligheter. Samhällsorganisationen kan resultera i denna diskrimineringsform. [...] Strukturell diskriminering sker när policyn som är ”ras”- och könsneutral i praktiken påverkar etniska minoriteter [...] negativt.⁹

de los Reyes och Wingborg menar vidare att strukturell diskriminering ska betraktas som en bärande mekanism i en maktstruktur där man genom ett belysande och upprätthållande av människors olikheter skapar en underordning. Konsekvensen av detta blir att samhällets strukturer, organisationer och institutioner genomsyras av de tankar, värderingar och åsikter som gör strukturell diskriminering möjlig. Därför menar de los Reyes och Wingborg att det är av vikt att

[...] förstå diskriminering inte bara utifrån skillnader i materiella levnadsvillkor utan också i ljuset av en ideologiproduktion som rangordnar människor utifrån nationalitet, etnisk bakgrund, kulturell tillhörighet eller föreställningar om ras.¹⁰

Sammantaget kan därmed sägas att när jag hädanefter talar om strukturell diskriminering avses en sammansättning av ovanstående definitioner. Personer som tillhör etniska minoriteter, invandrade personer och personer med utländsk bakgrund, görs till ”de andra” genom ett framhävande av dessas olikheter i förhållande till det svenska *vi*. Skapandet av ”de andra” kan sägas vara en förutsättning och grund för den strukturella diskrimineringen; ”de andra” underordnas inledningsvis, missgynnas på grund av nämnda olikheter och hindras därigenom i praktiken från att uppnå samma förutsättningar och rättigheter som majoriteten.¹¹ Samtidigt privilegieras majoritetssamhället. Det sagda sker, avsiktligt, dolt, synligt eller omedvetet, genom att regler handlingsmönster, normer och förhållningssätt m.m. inom institutioner eller i strukturer i samhället, tillämpas på ett sånt vis att maktstrukturer som rangordnar och negativt särbehandlar människor på grund av etnicitet vidhålls.

---

⁹ SOU 2005:41 s. 32.

¹⁰ de los Reyes & Wingborg (2002) s. 11.

¹¹ SOU 2006:30 s. 16; SOU 2005:41 s. 58.

1.1.2 Strukturell diskriminering inom domstolsväsendet?

En av de institutioner där frågan om förekomsten av strukturell diskriminering särskilt uppmärksammats är inom domstolarna. Detta kan anses föga förvånande med tanke på deras funktion i samhället. Domare har maktbefogenheter som möjliggör allvarliga intrång i enskildas liv, varför det är av största vikt att sådana ingripanden sker med beaktande av likhetsprincipen i 1 kap. 9 § regeringsformen. Detta för att tillgodose den enskildes behov av rättstrygghet och rättssäkerhet, samt sörja för en demokratisk rättsprocess.¹² Olika studier på området har gjorts som, trots att alla ska vara lika inför lagen, visar på att strukturell diskriminering förekommer. Denna forskning kommer att redogöras för under avsnitt 1.8.

Det är i denna forskning som uppsatsen kommer att ta avstamp. Jag utgår därmed från att strukturell diskriminering är ett faktum. Min avsikt är därmed inte att bevisa *att* strukturell diskriminering föreligger generellt, utan snarare undersöka om den förekommer i de utvalda domarna och hur den i sådana fall kommer till uttryck.

1.2 Syfte

Eftersom skapandet av ”de andra”, som nämnts tidigare, är en förutsättning för strukturell diskriminering, kommer ett syfte med framställningen vara att i mitt urval av domar undersöka på vilket sätt ”de andra” skapas utifrån etnisk tillhörighet, oavsett om detta skapande i sin tur leder till underordnande och diskriminerande behandling eller inte. Som en direkt följd av att undersöka utpekandet av ”de andra” utreder jag även hur *vi:et* eller ”självet”, det vill säga det etniskt svenska, porträtteras i domarna. Resultatet analyseras sedan utifrån teorier om rasism.

Mitt syfte är även att undersöka om strukturell diskriminering förekommer i de utvalda domarna, samt hur den i sådana fall kommer till uttryck, där det bevisligen finns annan etnisk tillhörighet än svensk inblandad. Detta då den tilltalade endast har medborgarskap i ett annat land än Sverige/har dubbelt medborgarskap (hädanefter invandrade personer), eller då den tilltalade har

---

¹² SOU 2005:56 s. 379, 404.

svenskt medborgskap men där namn, uttalanden om kultur eller språk pekar på utländsk bakgrund (hädanefter personer med utländsk bakgrund).¹³

1.3 Frågeställningar

För att uppnå syftet med uppsatsen kommer jag att analysera ett antal domar, vilka redogörs för mer ingående under avsnitten 1.5 samt 3.2. Med utgångspunkt i den bakgrund som redogjorts för har jag valt att i framställningen besvara följande frågeställningar:

1. På vilket sätt skapas ”de andra” samt hur porträtteras ”självet” i de utvalda domarna?
2. Hur kan diskurserna där ”de andra” och ”självet” skapas analyseras utifrån teorier om rasism?
3. Förekommer strukturell diskriminering på grund av etnisk tillhörighet i de utvalda domarna, och hur kommer den i sådana fall till uttryck?

1.4 Avgränsning

I framställningen gör jag en del avgränsningar löpande i texten, som jag anser passar bättre i nära anslutning till det de behandlar än samlade i detta avsnitt. Detta underlättar även förståelsen av texten. Det finns dock en del avgränsningar att beröra även här. Inledningsvis bör påpekas att jag inte kommer att behandla vad den inledningsvis nämnda överrepresentationen beror på, då detta inte är en del av uppsatsens syfte och skulle kunna utgöra ett eget uppsatsämne. Av bland annat utrymmes- och tidsskäl har jag även valt att endast fokusera på våldtäktsdomar. Varför just brottet våldtäkt har valts förklaras i nästkommande avsnitt. Vidare behandlas inte 30 kap. 6 § brottsbalken (1962:700) eller kapitel 31 brottsbalken om överlämnande till vård i särskilda fall, eftersom detta saknar relevans för framställningens syfte. Av samma skäl behandlas inte hur straff verkställs. Inte heller redogörs för förutsättningarna för att dömas till böter, då böter inte finns inom straffskalan för våldtäktsbrottet.

Jag vill även understryka att jag är medveten om att etnisk tillhörighet inte är den enda diskrimineringsgrunden utan att andra grunder som exempelvis kön,

---

¹³ Jag har ej haft tillgång till några uppgifter om de tilltalades föräldrars härkomst varför jag huvudsakligen har fått använda mig av namn, men även kultur och språk, som vägvisare när jag har kategoriserat domarna.

sexuell läggning och funktionsvariationer också kan vara föremål för strukturell diskriminering.¹⁴ Jag har dock avgränsat mig till att endast undersöka etnisk tillhörighet då det hade varit för omfattande att undersöka alla diskrimineringsgrunder och dessutom irrelevant för den här framställningens övergripande tema. Viktigt är dock att komma ihåg att individens jag, subjektet, är fragmenterat, vilket innebär att det inte endast placeras in på en plats av en diskurs utan att flera olika diskurser samverkar och positionerar individen på olika platser samtidigt. Detta i sin tur medför att individen får flera identiteter avhängigt av hur många diskurser hen positioneras i.¹⁵ Jag menar därmed, precis som de los Reyes, Molina och Mulinari, men att jag på grund av framställningens omfattning samt den tiden som är utsatt för arbetet behövt välja att endast koncentrera mig på frågor om etnisk tillhörighet.¹⁶

1.5 Metod och urval

Som nämnts tidigare är våldtäkt ett av de brott där invandrade personer är överrepresenterade statistiskt sett. Av vikt här är att betona att när överrepresentation studeras görs jämförelsen mellan andel registrerade i de grupper som undersöks.¹⁷ Det är alltså inte fråga om att jämföra andelen registrerade invandrade personer med hela gruppen registrerade personer, utan endast andelen registrerade invandrade personer i förhållande till gruppens totala antal i befolkningen.¹⁸ Detta antal uppgick vid årsskiftet 2019/2020 till över två miljoner människor (19,6 procent).¹⁹ En överrepresentation ska därmed inte tolkas som att invandrade personer är registrerade som skäligen misstänkta för majoriteten av de begångna brotten i Sverige.²⁰ Jag har dock låtit denna överrepresentation vara vägledande vid valet av brott som ska analyseras. Det innebär att det endast är domar där den tilltalade är åtalad för brottet våldtäkt som kommer att analyseras i denna framställning. Vidare undersöker jag om strukturell diskriminering förekommer i domarna samt hur den i sådana fall kommer till uttryck. Då ett andrafierande är en förutsättning för strukturell diskriminering, utreder jag inledningsvis hur ”de andra” och ”självet” skapas i domarna. Det blir alltså delvis fråga om en kvalitativ analys. Med utgångspunkt i min sammansatta

---

¹⁴ Se exempelvis Diskrimineringsombudsmannen, *Diskrimineringsgrunder som skyddas av lagen*, <www.do.se/om-diskriminering/skyddade-diskrimineringsgrunder/>, besökt 2020-04-28.

¹⁵ Winther Jørgensen & Phillips (2000) s. 49, 51.

¹⁶ Jfr. de los Reyes, Molina, Mulinari (2005) ”Introduktion – Maktens (o)lika förklädnader”.

¹⁷ Diesen m.fl. (2005) s. 140.

¹⁸ Jfr. Martens & Holmberg (2005) s. 33 not 14.

¹⁹ SCB, *Utrikes födda i Sverige*, <www.scb.se/hitta-statistik/sverige-i-siffror/manniskorna-i-sverige/utrikes-fodda/>, besökt 2020-03-25.

²⁰ Diesen m.fl. (2005) s. 140.

definition och tolkning av begreppet strukturell diskriminering ovan, krävs det emellertid att domstolen i praktiken visar på exempelvis handlingsmönster, beteenden eller förhållningssätt som underordnar och negativt särbehandlar människor, ”de andra”, på grund av deras etniska tillhörighet. För att undersöka om och hur strukturell diskriminering kommer till uttryck i de utvalda domarna sammanställer jag därmed påföljdsval och strafftid i tabeller, för de tre tidigare definierade kategorierna av tilltalade, som används som ett verktyg för att besvara min tredje frågeställning.

Jag vill även understryka att jag är medveten om att ett belysande av en problematik som den föreliggande, enligt vissa forskare, i någon mån kan anses reproducera densamma.²¹ Min avsikt att synliggöra ett samhällsligt problem kan komma att, med utgångspunkt i ovannämnda synsätt, bidra till att reproducera det. Jag är dock av åsikten att välbehövd forskning skulle gå förlorad om den risken inte togs, men att insikt i och förståelse för problemet kan minska risken för en sådan fallgrop.

Urvalet av domarna har gjorts genom en sökning bland avgörandena i databasen Infotorg. Vid sökningen har jag i sökformuläret under kategorin ”Rubrik” angivit att denna ska innehålla ordet ”våldtäkt” samt inte innehålla något av orden ”mot barn”, ”försök”, ”m.m.”, och ”grov”. Vidare har domar i kategorin brottmål från hovrätterna valts för att få med en ytterligare, högre instans. Avgörandedatumet har satts mellan 2019-01-01 och 2019-06-30. Bland sökresultaten valdes sedan ämneskategorin ”Våldtäkt”. Härigenom utsorterades alla domar där den tilltalade dömts för våldtäkt mot barn, försök till våldtäkt samt grov våldtäkt. Efteråt sållade jag även ut de domar där den tilltalade dömts för mindre grov våldtäkt. Detta för att få ett så enhetligt och uppdaterat sökresultat som möjligt samt för att filtrera ner detta i linje med uppsatsens omfattning. Även de domar där flera åtalspunkter än våldtäkt varit föremål för prövning utsorterades.

Detta gav slutligen 52 stycken domar att analysera, varav en dom hade två tilltalade. Nio stycken av dessa tilltalade var etniskt svenska, tolv stycken tilltalade var invandrade personer (där en hade dubbelt medborgarskap) och de resterande sex var personer med utländsk bakgrund. Både tingsrättens och hovrättens domar har varit föremål för genomläsning. Jag vill redan nu poängtera att jag är fullt införstådd med att det är fråga om olika fall som inte kan jämföras rakt av i vissa hänseenden, samt att gärningarna inte nödvändigtvis är likvärdiga. I analysens inledande del fokuserar jag främst på språket som används i domarna och dess konstruerande funktion. Då vissa

---

²¹ Winther Jørgensen & Phillips (2000) s. 111.

jämförelser emellertid görs senare i undersökningen redovisar jag utförligt vad som jämförs och hur jämförelsen går till.

Genomläsningen av domarna har delats upp i två olika delar; dels har jag, i avsikt att besvara uppsatsens första frågeställning, undersökt hur domstolen skapar ”de andra” och ”självet”, dels har jag studerat om strukturell diskriminering förekommer i de utvalda domarna samt hur den kommer till uttryck. De avsnitt av domarna som jag läst inkluderar utredningen (om den inte ingår i domskälen), domskälen samt påföljdsbedömningen. Även domslutet har varit föremål för genomläsning, där bland annat den tilltalades namn och uppgifter om medborgarskap framgår, vad hen dömts för samt till vilken påföljd. Dessa uppgifter har varit nödvändiga för att kunna göra den uppdelning av domarna som redogjorts för i ovanstående stycke. Eventuella skiljaktiga meningar har uteslutits från genomläsningen.

Vid undersökningen av domarna har jag sett vissa mönster som varit genomgående. Dessa mönster har jag i sin tur sorterat in under olika teman, vilka jag har bedömt som intressanta för uppsatsens syfte. Därefter har jag analyserat domarna med utgångspunkt i just dessa teman. Detta tillvägagångssätt överensstämmer med Wetherell och Potters diskurspsykologiska metod för kodning av insamlat material.²² Existensen av dessa teman belägger jag bland annat genom att visa på återkommande och irrelevanta beskrivningar/upprepningar kring språksvårigheter och tolkbehov, överflödiga hänvisningar till och uttalanden om medborgarskap samt vad som kan benämnas som andrafierande uttryck i olika sammanhang.²³ Jag vill här understryka att jag inte uteslutande tittat på hur man uttalar sig om den tilltalade, utan hur domstolen uttalar sig överlag om personer som deltar i huvudförhandlingen. För att vidare besvara uppsatsens tredje frågeställning om strukturell diskriminering i domarna, har jag därutöver huvudsakligen studerat om det i domstolens påföljdsbedömning går att påvisa ett praktiskt underordnande och negativt särbehandlande av människor på grund av deras etniska tillhörighet. Under avsnitt 3.3 redogörs närmare för den här delen av undersökningen.

Temana utifrån vilka materialet analyserats, som förklaras närmare under avsnitt 3.2, lyder som följande:

---

²² Wetherell & Potter (1992) s. 100 f.; Winther Jørgensen & Phillips (2000) s. 121 f.

²³ Wetherell och Potter har i sitt empiriska material påvisat förekomsten av vissa utvalda diskurser och hävdar mot bakgrund av detta att dessa diskurser upprätthåller en viss samhällelig ordning. Dock har kritik riktats mot dem för att inte ge tillräckliga belägg för att dessa påstådda diskurser faktiskt existerar, se Winther Jørgensen & Phillips (2000) s. 129. Genom att exemplifiera vilka konkreta belägg jag har för min argumentation och mina påståenden är avsikten att undvika att hamna i samma fallgrop.

1. *Uttalanden om signalement*: om det i domarna uttalas något om utseende på personer som benämns.
2. *Betydelsen av medborgarskap*: här har jag undersökt vilken vikt man lägger vid att personen har ett svenskt medborgarskap alternativt har ett utländskt medborgarskap.
3. *Språksvårigheter och bevisvärdering*: om man kommenterar svenskkunskaper, förmåga att uttrycka sig, behov av tolk eller liknande.
4. *Utvisning och rekvisitet "förorsakas men"*: här har jag tittat på hur domstolen uttalar sig kring rekvisitet "förorsakas men" på grund av en utvisning och vad som krävs för att detta ska beaktas vid straffmätningen.
5. *Den tilltalade med "ordnade förhållanden"*: under denna rubrik har jag fokuserat på hur man pratar om de tilltalades personliga förhållanden och om det finns någon skillnad beroende på etnisk tillhörighet.

1.5.1 Rättsdogmatisk metod

I framställningen har jag i kapitel 2 tillämpat en rättsdogmatisk metod. Traditionella, erkända rättskällor har således studerats för att fastställa gällande rätt.²⁴ I mitt fall är det närmare bestämt fråga om att redogöra för hur påföljdsbedömningen och gällande reglering på området ser ut, med hjälp av lagtext, förarbeten, praxis och doktrin. Detta är bland annat relevant för läsarens förståelse av redogörelsen för skillnader i påföljdsval och straffmätning mellan svenskar, invandrade personer samt personer med utländsk bakgrund i avsnitt 3.3. Kort behandlas även våldtäktsparagrafen. En djupare genomgång av vilka rekvisit som faktiskt konstituerar våldtäktsbrottet lämnas däremot utanför den här framställningens ramar. Detta då en sådan genomgång ligger utanför uppsatsens syfte och därmed är irrelevant för den undersökning som jag gör.

1.5.2 Diskurspsykologisk metod

Beträffande själva analysen av domarna har denna inspirerats av en diskurspsykologisk metod, som främst bygger på Wetherell och Potters

---

²⁴ Kleineman (2018) s. 21, 25 f.

arbete. Kännetecknande för diskurspsykologin är att den grundar sig på ett socialkonstruktionistiskt synsätt.²⁵ Grundtanken inom socialkonstruktionismen är att verkligheten skapas genom diskursivt handlande; via människans sätt att tänka och prata om den. Det är vilka begrepp vi tillämpar för att beskriva världen som medför att vi kan bilda oss en samstämmig uppfattning om den och dess natur. Det är alltså genom våra gemensamma kognitiva och intellektuella processer som fakta produceras, klassificeras och förklaras.²⁶ Inom diskurspsykologin betraktas texter och tal som en rörlig och föränderlig form av social praktik, utefter vilken världen, världsbilder, relationer och subjekt konstitueras, och på så sätt skapar vår levda verklighet. Språkbruk undersöks i den kontext där det produceras och utvecklas och ger händelser mening.²⁷

Wetherell och Potter definierar diskurser som bland annat skriftliga texter, berättelser, förklaringar och redogörelser, vilket därmed inkluderar domar. Författarna undersöker hur vi definierar världen och hur diskurs skapas och belyser frågan om kommunikation och handling samt skapandet av "självet" och "de andra". Inom diskurspsykologin är dock själva lingvistiska aspekten av diskursen sekundär, då fokus läggs på att undersöka hur skrift- och talspråk orienteras mot handling. Wetherell och Potters modell fäster även vikt vid de ideologiska följderna och betydelsen av människors konstituerande av verkligheten.²⁸ Enligt diskurspsykologin är denna betydelse lagrad i språket, varför en analys av språket krävs för att kunna utröna betydelsen.²⁹ Med ideologi avser författarna diskurser som delar in världen på sätt som bidrar till att legitimera och vidmakthålla mönster i samhället. Deras avsikt är att åskådliggöra att följderna av vissa diskurser är att en grupp gynnas för en annans grupps räkning. Problemformuleringen ska följaktligen, vid en tillämpning av diskurspsykologin som metod, innehålla frågor som söker att utreda hur människor genom diskursiv handling konstituerar världen, grupper och identiteter.³⁰ Detta då diskurs, enligt Wetherell och Potter, har stor inverkan på hur vi exempelvis behandlar etniska minoriteter.³¹ Det nu beskrivna ligger väl i linje med framställningens frågeställningar.

---

²⁵ Winther Jørgensen & Phillips (2000) s. 97, 103. Jag använder i denna framställning, precis som författarna, begreppet socialkonstruktionism. Däremot tillämpas termen *socialkonstruktivism* i många andra sammanhang för att beskriva samma sak.

²⁶ Collin (1997) s. 2 f.

²⁷ Winther Jørgensen & Phillips (2000) s. 97, 104.

²⁸ Wetherell & Potter (1992) s. 90; Winther Jørgensen & Phillips (2000) s. 114 ff.

²⁹ Wetherell & Potter (1992) s. 90 ff.; Winther Jørgensen & Phillips (2000) s. 121.

³⁰ Wetherell & Potter (1992) s. 93; Winther Jørgensen & Phillips (2000) s. 116.

³¹ Winther Jørgensen & Phillips (2000) s. 125.

1.6 Material

De domar som varit föremål för analys har redan behandlats under föregående avsnitt 1.5 och kommer att redogöras för ytterligare under avsnitten 3.2 och 3.3, varför jag inte berör dem härunder. Utöver detta bör Borgeke och Heidenborgs bok *Att bestämma påföljd för brott* samt Jareborg och Zilas *Straffrättens påföljdslära* lyftas särskilt. Båda dessa titlar har varit av särskilt stor relevans för framställningens rättsdogmatiska del i kapitel 2, och har varit nödvändiga för att på ett tydligt och strukturerat sätt kunna redogöra för påföljdssystemet. Vad gäller framställningens diskurspsykologiska del har Winther Jørgensen och Phillips bok *Diskursanalys som teori och metod* samt Wetherell och Potters *Mapping the language of racism: discourse and the legitimation of exploitation* använts för att få en förståelse för den diskurspsykologiska metodens tillämpning.

1.7 Teoretiskt ramverk

Nedan redogörs för de teorier vilka tillsammans utgör det ramverk som senare i framställningen ska appliceras på resultatet av den diskurspsykologiska undersökningen. Materialet i denna del består främst av forskning och studier av författare som van Dijk, de los Reyes, Miles och Brown samt Goffman och deras arbeten inom ämnet rasism; om skapandet av ”de andra” och stigmatisering.

1.7.1 Rasism bland eliter

Vilken roll som institutioner, däribland domstolarna, spelar i att producera samt reproducera rasism diskuteras av van Dijk. Han menar att en person inte föds med fördomar och diskriminerande tankar utan att det är inlärd beteenden som främst grundar sig i den allmänna opinionen. Denna har eliten betydande kontroll över då de har särskild tillgång till olika sätt att kommunicera med samhället på och förmedla offentlig kunskap, ideologier och åsikter, däri även rasism och antirasism.³² van Dijk påstår vidare att om dessa diskurser principfast hade motsatt sig rasism, varit antirasistiska och fördomsfria, är det osannolikt att rasismen i så fall hade varit så utbredd i samhället som den är idag. Detta då dessa eliter på många plan fungerar som vägvisare som ska ställa upp normer för goda eller dåliga sociala praktiker

---

³² van Dijk (1993) s. 44; SOU 2005:41 s. 113, 115 f.

och då det främst är inom diskursen som rasismen får fäste och reproduceras.³³

Begreppet elit används av van Dijk om de grupper i samhället som anses ha särskilda maktresurser och vars makt kan hänföras till hur och i vilken utsträckning de kontrollerar andra personers tankar och handlingar.³⁴ En av dessa grupper som van Dijk nämner är domare.³⁵ Den makt och kontroll som utövas är oftast outtalad men förkroppsligas och uttrycks genom handlingar, exempelvis beslutsfattande, som direkt eller indirekt påverkar andra människors liv. Även om samhället inte alltid håller med om elitens åsikt eller lever efter den, mottages den däremot alltid seriöst och är allmänt känd. Vidare menar van Dijk att eliten har tillgång till de mest effektiva sätten att övertyga allmänheten och lyfta fram åsikter, men kan samtidigt också tysta ned eller marginalisera alternativa föreställningar och uppfattningar vid behov.³⁶ van Dijk menar sammantaget att eliten kan klandras dubbelt; för att producera fördomar och stereotyper samt, om det inte uttryckligen sker, för att inte stå upp mot rasism i sådan utsträckning som kan förväntas, med hänsyn till att de har både möjligheter och resurser. van Dijk landar i att eliterna snarare bidrar till att producera/reproducera rasism än att motverka den, om än subtilt och indirekt.³⁷

Enligt van Dijk är dock institutionerna som representeras av olika individer, när allt kommer omkring, inte mer rasistiska än individerna i fråga.³⁸ Ett exempel är dokument som domar, skrivna av domare som influerat och förmedlat sina individuella ståndpunkter och föreställningar via domarna, som i sin tur legitimeras av att de ingår i en förhärskande elit.³⁹ Samtidigt menar van Dijk att det inte handlar om att förenkla rasism till att endast röra individers fördomar, utan att trycka på att samhällsmedborgare i grupp gemensamt kan producera/reproducera fördomar men då söka skydd bakom institutionella diskurser.⁴⁰ Detta tankesätt påminner om Sawyers resonemang. Hon menar att genom att betrakta rasism som i grunden sammankopplat med hur uppdelningen av makt ser ut i samhället, kan man därmed även förstå beteenden, föreställningar och handlingar på individnivå som ett vardagligt reproducerande av snedställda maktrelationer, förtryck och privilegier mellan etniska svenskar och invandrade personer.⁴¹

---

³³ SOU 2005:41 s. 113, 115.

³⁴ van Dijk (1993) s. 44.

³⁵ van Dijk (1993) s. 44 ff., 291; SOU 2005:41 s. 114.

³⁶ van Dijk (1993) s. 44 f.

³⁷ SOU 2005:41 s. 114; van Dijk (1993) s. 48.

³⁸ SOU 2005:41 s. 114.

³⁹ SOU 2005:41 s. 114.

⁴⁰ SOU 2005:41 s. 114 f; Gullestad (2002) s. 152.

⁴¹ Sawyer (2015) s. 223.

1.7.2 ”De andra”

1.7.2.1 Gruppering

van Dijk talar även om den inbördes gruppering bland människor som rasism ger upphov till och därmed, genom kategorisering, fördomar, diskriminering och stereotyper, skapar ”de andra”. Detta görs genom en inte sällan godtycklig uppdelning som, enligt van Dijk, är socialt förklarad och tillskriven gruppen baserat på utseende och skillnader som är hänförliga till personernas ursprung, som språk, kultur och vanor. ”De andra” anses tillhöra en annan grupp, och betraktas inledningsvis som gruppmedlemmar och inte individer.⁴² Detta förfarande kan enligt diskursteorin beskrivas som ett reducerande av individernas möjligheter till identitet. Ett sammansättande av människor till en grupp överskyler inbördes skillnader bland individerna och ignorerar därmed alla alternativa, möjliga grupperingar.⁴³

Negativa egenskaper som tillskrivs ”de andra” som grupp attribueras vidare till gruppens medlemmar på individnivå. Därigenom menar van Dijk att gruppens medlemmar väsentligen betraktas som utbytbara och lika, och inte som skilda individer. Detsamma gäller vid det motsatta förhållandet; om en medlem i gruppen attribueras en negativ egenskap kan denna egenskap bli generellt applicerbar för hela gruppen.⁴⁴ En individ kan och ska därmed stå till svars för sin grupps beteenden eller moral.⁴⁵ Ett exempel på detta ger Bergenheim, som menar att det inte är sällan som den tilltalades påstådda gärningar hänförs till dennes etnicitet; detta görs dock implicit. Uppmärksamheten, enligt Bergenheim, är ständigt fäst vid den icke-svenska bakgrunden i dessa domar, där den tilltalade har en annan etnisk tillhörighet än svensk. Detta framgår av argumentationen och överväganden som görs av domstolen, där kulturkrockar, kommunikationssvårigheter samt en negativ kvinnoosyn lyfts fram.⁴⁶

1.7.2.2 Andrafiering

Begreppet andrafiering beskriver en process där den samtida västerländska människan konstruerar ett överlägset och normativt *vi* genom att skapa avvikande och underordnade ”andra” som motbild. En porträttering av ”de andra” som förtryckta och obildade kan exempelvis få *vi:et* att framstå som jämställt och kultiverat.⁴⁷ Att skildra ”de andra” negativt blir erforderligt för

---

⁴² van Dijk (1993) s. 20, 22 f.

⁴³ Winther Jørgensen & Phillips (2000) s. 51 f.

⁴⁴ van Dijk (1993) s. 20.

⁴⁵ Gullestad (2002) s. 287.

⁴⁶ Bergenheim (2005) s. 386.

⁴⁷ de los Reyes (2011) s. 18; SOU 2014:34 s. 16; Yang (2010) s. 42; Tollin & Törnqvist (2014) s. 118.

att överhuvudtaget kunna konstruera ett överordnat, bättre *vi* eller ”själv”.⁴⁸ Detta befäster enligt de los Reyes föreställningar om personers olikhet samt ojämlikhet och vidmakthåller dessutom en ordning där segregering, marginalisering och underordning naturaliseras i samhället.⁴⁹

1.7.2.3 Rasifiering

Även begreppet rasifiering inkluderar i sin tur ett utpekande av ”de andra”. Jag utgår i denna framställning från Miles och Browns definition av begreppet rasifiering⁵⁰ (engelskans *racialisation*). Miles och Brown jämför rasifiering med raskategorisering (engelskans *racial categorisation*) vilket de beskriver som en process där människor sorteras in i avgränsade grupper baserat på deras påstått medfödda, biologiska (vanligtvis yttre och synliga, men även föreställda, riktiga och/eller dolda) egenskaper.⁵¹ Författarna menar att det är fråga om en kategoriseringsprocess med avsikten att utdefiniera ”de andra”, oftast baserat på yttre olikheter, där dessa somatiska skillnader tillskrivs en mening. Genom att göra detta kan man även definiera ”självet”; det fungerar enligt Miles och Brown som en dikotomi där man genom att tillskriva vissa egenskaper till ”de andra” samtidigt beskriver ”självet” som det motsatta.⁵² de los Reyes menar att begreppet rasifiering uppmärksammar de handlingar och processer som resulterar i att människor attribueras rasmässiga egenskaper och att man på så sätt riktar fokus mot exempelvis föreställningar och normer som pekar ut och vidmakthåller rasistiska skiljelinjer.⁵³ Eftersom Miles och Brown inte har uteslutit att andra egenskaper än fenotypiska kan vara relevanta vid raskategoriseringen, definierar jag i framställningen även ett insorterande i grupper baserat på icke-fysiska egenskaper som rasifiering. Fredrickson menar att en uppdelning i grupper jämväl kan göras med utgångspunkt i etniska kännetecken såsom språk, religion och sedvänjor, vilka alla i sin tur kan ge upphov till bland annat diskriminering.⁵⁴

1.7.3 Stigmatisering

Under denna rubrik har jag fokuserat på Goffmans teori om stigma och hur detta förhåller sig till identitetsskapande. Enligt Goffman bestämmer varje samhälle självt vad som ska läggas vikt vid när människor sorteras in i

---

⁴⁸ Scott (2002) s. 5 f.

⁴⁹ SOU 2014:34 s. 16.

⁵⁰ Jfr. Molina (1997) s. 53 not 64.

⁵¹ Miles & Brown (2003) s. 100 f.

⁵² Miles & Brown (2003) s. 101.

⁵³ SOU 2014:34 s. 16.

⁵⁴ Fredrickson (2003) s. 54 ff., 125 f.

kategorier, exempelvis kategorin det svenska samhället. Samtidigt tillskriver individerna i varje kategori varandra egenskaper som betraktas som vanliga och naturliga för de som insorteras i den kategorin, och har föreställningar om och krav på hur varje individ ska vara för att passa in. Den som avviker från det förväntade eller har någon egenskap som får hen att skilja sig från majoriteten i kategorin, kommer av de andra individerna att betraktas som ofullständig och ovanlig samt stötas ut från kategorin. Att på så vis utmärkas innebär ett stigma menar Goffman. Han argumenterar dock för att inte alla avvikande egenskaper stämplas som stigma utan att det endast är de som skiljer sig från hur vi tycker att en individ inom en viss kategori bör vara eller se ut. Begreppet stigma använder han således för att definiera en egenskap som är djupt misskrediterande; det är i realiteten fråga om ett särskilt förhållande mellan en egenskap och ett mönster (stereotypi). Samtidigt är det relativt och handlar till stor del om relationerna i gruppen; en egenskap som i ett sammanhang stigmatiserar kan i ett annat göra att personen passar in fullständigt.

Goffman urskiljer tre typer av stigma. Den typen som kommer behandlas här är tribala (stambetingade) stigma som ras, nation och religion. Typiskt för dessa är att de kan föras vidare från en generation till en annan och därmed likvärdigt drabba alla i en familj. Enligt Goffman ses inte den stigmatiserade som fullt mänsklig. Det anses därmed rättfärdiga olika diskriminerande åtgärder gentemot individen som i sin tur reducerar den stigmatiserades livsmöjligheter.⁵⁵

1.8 Forskningsläge

Som stadgades i avsnitt 1.1.2 tar den här framställningen sin utgångspunkt i tidigare forskning om strukturell diskriminering inom domstolsväsendet, och materialet har varit av vikt för att delvis forma ramen för uppsatsen. Jag har valt att fokusera på svensk forskning. Delvis för att de domar jag valt att undersöka är meddelade av svenska domstolar, men huvudsakligen görs avgränsningen på grund av arbetsekonomiska skäl. Emellertid har ämnet internationellt sett varit omdebatterat, där bland annat forskare från Storbritannien och USA har studerat frågan ingående.⁵⁶ Den forskning som finns och som bedrivits i en svensk kontext är idag huvudsakligen äldre studier, över tio år gamla, varför min undersökning kan bidra till fältet med ett mer uppdaterat resultat. Inom straffrättens område har det genom åren gjorts ett antal kartläggningar, där man har studerat förekomsten av strukturell

---

⁵⁵ Goffman (2014) s. 9–13.

⁵⁶ Den intresserade hänvisas vidare till SOU 2005:56 avsnitt 9.5 där en omfattande sammanställning gjorts.

diskriminering i domstolen.⁵⁷ Jag har dock valt att koncentrera urvalet till undersökningar som rör sexualbrott, specifikt våldtäkt och påföljdsbedömning, då det är vad jag själv analyserar i den här framställningen.

Inledningsvis ska Sarneckis undersökning av anmälda våldtäkter i Stockholm mellan åren 1986 och 1990 redogöras för. Sarnecki såg att det fanns en markant skillnad vid valet av påföljd beroende på om personen hade svenskt eller utländskt medborgarskap. Av de svenska gärningspersonerna dömdes 51 % till fängelse medan 16 % dömdes till slutet psykiatrisk vård. Bland de utländska gärningspersonerna dömdes emellertid 84 % till fängelse och endast 3 % till vård. Utländska medborgare dömdes alltså i högre utsträckning till fängelse och personer med svensk bakgrund dömdes jämförelsevis oftare till vård.⁵⁸

I *Likhet inför lagen* baseras Diesens kapitel på studier i form av examensarbeten från tidigare studenter på juristprogrammet vid Stockholms universitet, där man bland annat kunnat visa på negativ särbehandling. Gjorda undersökningar visade på att invandrade personer och personer med utländsk bakgrund i högre omfattning riskerar att dömas till strängare straff än etniska svenskar. Det gick även att peka på att gärningspersoner som inte är etniskt svenska riskerar strängare straff. Vidare är möjligheten till en alternativ påföljd mindre om brottsoffret är etniskt svenskt än om hen också är en invandrad person eller en person med utländsk bakgrund.⁵⁹ Även Ekbom m.fl. i boken *Människan, brottet, följderna* kom fram till liknande slutsatser. Författarna menar att utländska medborgare som är bosatta i Sverige i något högre utsträckning döms till fängelse, samt att fängelsestraffen i genomsnitt är längre. Resultatet härledde de dock till att utländska medborgare lite oftare döms för allvarliga brott.⁶⁰

Ett arbete som särskilt inspirerat min egen framställning är Petterssons *Representation av religiös och/eller etnisk bakgrund i domar*. Undersökningens syfte var att analysera huruvida det förekom information om personers bakgrund alternativt etniska eller religiösa tillhörighet, samt hur detta i så fall kom till uttryck. Materialet som Pettersson undersökte var

---

⁵⁷ Se exempelvis P1:s radioprogram Kalibers genomgång av rattfylleridomar från 2001, *Kaliber 25 april 2004: Olikhet inför lagen*, där reportrarna Annika Lindqvist och Angelique Hvalgren visade att utrikes födda och inrikes födda med två utrikes födda föräldrar dömdes till hårdare straff än etniska svenskar, <sverigesradio.se/sida/artikel.aspx?programid=1316&artikel=402510> publicerad 2004-12-16, besökt 2020-04-20.

⁵⁸ SOU 2005:56 s. 405; Diesen m.fl. s. 170 ff.

⁵⁹ Diesen m.fl. s. 286 ff.

⁶⁰ Ekbom m.fl. (2016) s. 61.

samtliga domar meddelade av tingsrätter, kopplade till en anmälan⁶¹ rörande grov misshandel för år 1999 eller våldtäkt för åren 1998-2000. Hon studerade även om dessa uttryck i så fall kunde anses utgöra ett skapande av ”den andra” (vad Pettersson kallar andrafiering), utifrån bland annat etnisk tillhörighet och om det i sin tur skulle kunna tolkas som diskriminerande.⁶² Petterssons slutsatser landade i att andrafierande uttryck sällan förekommer i domarna, men att närvaron av en sådan diskurs ändå är påtaglig. Detta exempelvis genom att ”det svenska” accepteras som norm medan ”den andra” benämns eller beskrivs. Det är dock främst hörda personer som, enligt Pettersson, producerar denna diskurs varför domstolen i sin tur huvudsakligen reproducerar denna. Hon kom vidare fram till att förutsättningarna för strukturell diskriminering fanns där, i vissa fall tydligare än andra, men att det utifrån materialet inte gick att fastställa om det faktiskt innebar ett hinder för etniska eller religiösa minoriteter.⁶³

1.9 Disposition

I nästföljande kapitel 2 redogörs för påföljdssystemet. Inledningsvis ges en kort introduktion till våldtäktsparagrafen. Därefter redogörs för regleringen kring straffmätning och påföljdsval i den omfattning det är relevant för uppsatsens analyserande delar samt i förhållande till de domar som har undersökts. I kapitel 3 följer den diskurspsykologiska undersökningen, där jag analyserar mitt urval av domar och identifierar olika andrafierande diskurser, som jag placerar in under olika teman. Vidare undersöks och sammanställs här också de olika utdömda påföljderna och strafftiderna för vardera kategorin, det vill säga etniska svenskar, invandrade personer och personer med utländsk bakgrund. I framställningens sista kapitel 4 applicerar jag inledningsvis mitt teoretiska ramverk på de identifierande diskurserna för att visa vad ett skapande av ”de andra” och ”självet” kan innebära och avslutar med att diskutera huruvida strukturell diskriminering kan anses förekomma i de utvalda domarna, mot bakgrund av den diskurspsykologiska undersökningen och sammanställningen av domarnas utfall.

---

⁶¹ Pettersson avgränsade sig och undersökte endast de anmälningar som var gjorda i Stockholm stad, Göteborg eller centrala Malmö.

⁶² SOU 2006:30 s. 147, 156.

⁶³ SOU 2006:30 s. 177 ff.

2 Det rättsliga sammanhanget

2.1 Introduktion

I detta kapitel behandlas rättsläget beträffande påföljdsval och straffmätning med fokus på våldtäkt. Det ska understrykas att den här redogörelsen inte utger sig för att vara uttömmande. Området är väldigt omfattande och ett kapitel i den här framställningen är inte tillräckligt för att behandla alla möjliga frågeställningar som kan uppstå. Min avsikt här är snarare att ge läsaren en översiktlig förståelse av systemets uppbyggnad, hur påföljdsbedömningen fungerar samt vilka faktorer som domstolen tar hänsyn till. Fokus kommer ligga på de delar som är relevanta för framställningens analyserande kapitel 3 och 4. Med den här kunskapen blir det lättare att se eventuella skillnader i påföljdsbedömningen i domarna, mellan de tre kategorierna av tilltalade, som jag har analyserat i undersökningen. Förståelse för skillnader kräver kännedom om hur systemet fungerar generellt och objektivt. Det är först då det blir tydligt huruvida en bedömning avviker från ”det normala”. Naturligtvis beror utfallen och påföljdsbedömningarna som domstolarna gjort i målen som varit föremål för undersökning också till stor del av hur påföljdssystemet är uppbyggt vilket till stor del styrs av innehållet i gällande rätt på området.⁶⁴

Vidare, ger jag i kapitlet en kort introduktion till vilka rekvisit som konstituerar våldtäktsparagrafen, då brottet våldtäkt inte undersöks i framställningen på något djupare plan. Eftersom de tilltalade i samtliga domar är åtalade för våldtäkt av normalgraden, redogör jag dock inledningsvis kort för vad lagen säger och hur straffskalan ser ut. Därefter följer en mer ingående genomgång av hur reglerna för påföljdsbedömningen ser ut.

2.2 Kort om våldtäktsparagrafen

Till våldtäkt döms den som, enligt 6 kap. 1 § 1 st. brottsbalken, genomför ett samlag, eller en till kränkningens allvar sett jämförlig sexuell handling, med en person som inte deltar frivilligt. När frivillighetsbedömningen görs ska domstolen enligt samma lagrum särskilt beakta om frivilligheten uttryckts genom ord, handling eller på annat sätt. Det är utifrån situationen i dess helhet som domstolen ska bedöma om deltagandet varit frivilligt; dock måste

---

⁶⁴ Andersson (2004) s. 42.

frivilligheten föreligga vid och bestå under hela den sexuella handlingen.⁶⁵ I paragrafen återfinns emellertid en lista med tre punkter i vilka situationer uppräknas då frivillighet aldrig kan anses föreligga. I första punkten anges exempelvis att om en person deltar i en sexuell handling och det är till följd av misshandel, annat våld eller hot om brottslig gärning så kan detta inte betraktas som frivilligt. Likaså om personen, enligt andra punkten, befinner sig i en särskilt utsatt situation, på grund av exempelvis sömn eller berusning, och gärningspersonen otillbörligt utnyttjar det. Den tredje punkten behandlar slutligen situationen där gärningspersonen förmår någon att delta genom att missbruka att personen står i beroendeställning till hen.

Den senaste reformen av paragrafen gjordes 1 juli 2018, och lagrummet är nu byggt kring frivillighetsbegreppet.⁶⁶ I drygt hälften av de domar som jag undersökt har emellertid den tilltalade dömts för våldtäkt enligt paragrafens lydelse före ändringen. Denna byggde på 2005 års sexualbrottsreform.⁶⁷ Ändringar som syftade till att skärpa lagstiftningen gjordes emellertid år 2013.⁶⁸ För att gärningspersonen ska kunna dömas för våldtäkt krävs inte längre att hen använt sig av våld, hot eller utnyttjat offrets särskilt utsatta situation.⁶⁹ Nu dras istället gränsen mellan en straffri och straffbar handling vid huruvida personens deltagande varit frivilligt eller inte.⁷⁰ Detta kan i sin tur medföra att faktorer som går utöver den nedre gränsen, om exempelvis våld varit inblandat, kan beaktas i skärpande riktning.⁷¹

Straffskalan för våldtäktsbrottet är fängelse i lägst två år och högst sex år. Det föreligger presumtion *för* fängelse, vilket kan utläsas av det höga minimistraffet samt brottets art. Dock kan presumptionen komma att brytas om det exempelvis finns billighetsskäl att beakta.⁷²

2.3 Om påföljdsbedömningen

De centrala reglerna för att bestämma påföljd återfinns i kapitel 29 och 30 i brottsbalken och framställningens fokus i denna del kommer att ligga på dessa

---

⁶⁵ Bexar, Brottsbalk (1962:700) 6 kap. 1 §, not 264, Karnov 2020-01-01, i JUNO, besökt 2020-05-07.

⁶⁶ Jfr. prop. 2017/18:177.

⁶⁷ Jfr. prop. 2004/05:45.

⁶⁸ Prop. 2012/13:111 s. 1.

⁶⁹ Jfr. prop. 2017/18:177 s. 6.

⁷⁰ Bexar, Brottsbalk (1962:700) 6 kap. 1 §, not 263, Karnov 2020-01-01, i JUNO, besökt 2020-05-07.

⁷¹ Asp, Brottsbalk (1962:700) 6 kap. 1 §, Lexino 2019-08-19, i JUNO, besökt 2020-05-14.

⁷² Asp, Brottsbalk (1962:700) 6 kap. 1 §, Lexino 2019-08-19, i JUNO, besökt 2020-04-21; Jfr. prop. 1987/88:120 s. 100.

två kapitel.⁷³ Det förstnämnda reglerar straffmätningen medan det sistnämnda föreskriver vad som ska beaktas vid påföljdsvalet. Inledningsvis bör läsaren ha i åtanke att det finns ett antal teorier och principer som dagens straffsystem vilar på, vilka förklarar varför påföljdsbedömningen ser ut som den gör. Kort kan sägas att det förhärskande synsättet inom straffsystemet drar nytta av både allmänpreventiva och individualpreventiva effekter samt möjligheter, och är alltså en avvägning mellan dessa.⁷⁴ Vidare genomsyrar proportionalitetsprincipen hela systemet. Tanken bakom denna är att straffa den som begått ett brott med en påföljd som står i proportion till den begångna gärningen, och på så sätt svara med en rättvis reaktion. Även principen om ekvivalens är av vikt; att lika svåra brott och brottstyper ska behandlas likvärdigt vid tilldelande av straff.⁷⁵ Likaså är humanitetsprincipen viktig. Den redogörs för närmare under avsnitt 2.3.2.

Översiktligt kan sägas att domstolen, till att börja med, ska fastställa den tillämpliga straffskalan. Som sett i ovanstående avsnitt återfinns den som utgångspunkt i den aktuella straffbestämmelsen. När detta gjorts ska domstolen därefter bestämma brottslighetens straffvärde, vilket är grundläggande för påföljdsbedömningen, se 29 kap. 1–3 §§ brottsbalken. Med straffvärdet som utgångspunkt beaktas sedan faktorer som är relevanta vid straffmätningen, som billighetsskäl och gärningspersonens ålder, enligt 29 kap. 5 och 7 §§ brottsbalken.⁷⁶ Meddelas inte påföljdseftergift⁷⁷, ger detta ett straffmätningensvärde som sedan i många fall ligger till grund för det efterföljande påföljdsvalet.⁷⁸ Huvudregeln återfinns i 30 kap. 4 § brottsbalken. Vid påföljdsvalet, ska domstolen i sin tur bestämma en lämplig påföljd. Beroende av diverse faktorer kan straffmätningensvärdet landa på bötesnivå eller fängelsenivå. I det här kapitlet redogör jag emellertid bara för det sistnämnda. Det kan också vara aktuellt med överlämnande till särskild vård enligt 31–32 kap. brottsbalken. Av dessa kommer endast kapitel 32 beröras.⁷⁹ Därefter görs avslutningsvis en slutlig straffmätning, se 29 kap. 4 § brottsbalken.⁸⁰ För att döma en person till en påföljd för ett brott måste domstolen alltså göra en bedömning i flera steg. Mer ingående redogörelser

---

⁷³ Det finns såklart flera kapitel i brottsbalken som kan vara relevanta och interagera med kapitel 29 och 30.

⁷⁴ Borgeke & Heidenborg (2016) s. 35 ff.; Jfr. prop. 1987/88:120 s. 35.

⁷⁵ Borgeke & Heidenborg (2016) s. 38 f.

⁷⁶ Borgeke & Heidenborg (2016) s. 43 ff.

⁷⁷ Då påföljdseftergift inte meddelats i någon av de domar jag läst kommer jag här inte gå in på vad som krävs för att detta ska bli aktuellt.

⁷⁸ Borgeke & Heidenborg (2016) s. 49.

⁷⁹ Endast de delar av påföljdsbedömningen berörs som har att göra med våldtäktsparagrafens straffskala vilket, som nämnts i avsnitt 1.4, innebär att bötesnivån bortfaller. Jag tar också ledningen i de påföljder som domstolen har dömt ut i de domar som jag har läst och fokus ligger på att redogöra för dessa. I vissa delar krävs en redogörelse av påföljdsbedömningen i sin helhet, men där det är möjligt har jag valt att avgränsa mig.

⁸⁰ Borgeke & Heidenborg (2016) s. 46 f.

för stegen följer nedan i avsnitten 2.3.1–2.3.2, i den utsträckning det är relevant för förståelsen av uppsatsen.

2.3.1 Straffvärde och straffmätning

I kapitel 29 brottsbalken återfinns som jag nämnt ovan regleringen för straffmätning, och i 29 kap. 1 § 1 st. brottsbalken stadgas inledningsvis att det i grunden är brottets generella straffvärde som styr straffmätningen och påföljdsvalet. Straffvärdet är i princip en samlad bedömning av gärningspersonens totala brottslighet och insikt; det *konkreta straffvärdet* är ett mått på hur klandervärd och skadlig en specifik gärning är under vissa omständigheter. Bedömningen tar emellertid utgångspunkt i straffskalan och hur allvarligt brottet är i förhållande till andra brottsliga gärningar, det *abstrakta straffvärdet*.⁸¹ I bestämmelsens andra stycke framgår att det är den skada, fara eller kränkning som en gärning medfört som har betydelse vid straffvärdebedömningen. Även gärningspersonens skuld, vad hen borde ha insett, avsikter och motiv spelar roll. Vidare läggs vikt vid om gärningen inneburit ett allvarligt angrepp på någons liv alternativt hälsa eller trygghet till person. I 29 kap. 2–3 §§ brottsbalken följer en icke uttömmande uppräkningslista av dels försvårande omständigheter, dels förmildrande sådana, vars avsikt är att precisera första paragrafen. Dessa kan påverka straffvärdebedömningen, förutsatt att de tar sikte på gärningens skada eller gärningspersonens insikt.⁸² Exempelvis kan en försvårande omständighet vara att gärningspersonen visat stor hänsynslöshet, se 29 kap. 2 § p. 2 brottsbalken. En förmildrande omständighet är enligt 29 kap. 3 § 1 st. p. 1 brottsbalken att brottet föranletts av en provokation.

Straffmätningen, å andra sidan, beaktar förhållandena i det enskilda fallet och tar hänsyn till hur straffvärdet för gärningspersonen ska anses vara. Detta kan i sin tur ha en inverkan på den utdömda påföljdens omfattning. Vilka faktorer som kan påverka straffmätningen kommer att redogöras för närmare nedan. Betonas ska ändå att straffvärdet har en avgörande betydelse för påföljden och att de strafflindrande faktorerna snarare tillhandahåller ett sätt att korrigera detta straffet på.⁸³ Då straffvärdet reducerats med hänsyn till eventuella billighetsskäl och gärningspersonens ålder, återstår ett straffmätningssvärde som i många fall är utgångspunkten vid det senare

---

⁸¹ Jareborg & Zila (2017) s. 105 f.; Asp & von Hirsch, SvJT 1999 s. 151 f.; SOU 1986:14 s. 131; Ågren, Brottsbalk (1962:700) 29 kap. 1 §, Lexino 2017-09-02, i JUNO, besökt 2020-04-21.

⁸² Ågren, Brottsbalk (1962:700) 29 kap. 2 §, Lexino 2020-01-01, i JUNO, besökt 2020-04-22.

⁸³ Ågren, Brottsbalk (1962:700) 29 kap. 1 §, Lexino 2017-09-02, i JUNO, besökt 2020-04-25.

påföljdsvalet. Detta kan i sin tur skäras vid den slutliga straffmätningen, på grund av återfall i brottslighet, om det inte redan beaktats genom påföljdsvalet.⁸⁴

2.3.1.1 Särskilt om billighetsskäl

I 29 kap. 5 § 1 st. brottsbalken återfinns nio uppräknade punkter som tar sikte på utvalda omständigheter som hänför sig till gärningspersonens straffvärdighet. Dessa bör domstolen ta hänsyn till vid straffmätningen, då de kan påverka bestämmandet av påföljd i lindrande riktning.⁸⁵ De första åtta punkterna behandlar något mer preciserade situationer; domstolen ska beakta om den tilltalade till följd av brottet har drabbats av en allvarlig kroppsskada, om ett straff utmätt efter brottets straffvärde på grund av hög ålder eller dålig hälsa skulle drabba hen oskäligt hårt eller om det förflutit lång tid sedan brottet begicks, se p. 1–3 i lagrummet. Vidare ska domstolen fästa avseende vid om hen försökt förebygga, avhjälpa eller begränsa skadliga verkningar av brottet, om hen lämnat uppgifter av väsentlig betydelse för utredningen eller frivilligt angett sig, eller om den dömde försakas men genom att hen till följd av det begångna brottet utvisas ur riket, se p. 4–6. Beaktas bör även att den dömde förorsakas men till följd av att hen på grund av brottet kan antas bli avskedad eller uppsagd från sin anställning, eller om hen drabbas av annat hinder eller synnerlig svårighet i sin yrkes- eller näringsutövning eller, slutligen, att ett straff utmätt efter brottets straffvärde framstår som oproportionerligt strängt med hänsyn till andra rättsliga sanktioner till följd av brottet, se p. 7–8. Den nionde punkten är av mer generell karaktär och tillåter domstolen att beakta andra omständigheter än de listade i lagrummet, förutsatt att dessa omständigheter kan hänföras till den dömdes personliga situation alternativt att de inträffat efter brottets genomförande.⁸⁶ Billighetsskäl kan anses vara ett sätt att ge gärningspersonen en mer rättvis behandling.⁸⁷ I fängelsestraffkommitténs huvudbetänkande anges det dessutom att inte ta billighetsskäl i beaktande vid påföljdsbedömningen vore ”obilligt och orättfärdigt”.⁸⁸

I 30 kap. 4 § 1 st. brottsbalken hänvisas också till lagrummet i fråga, då det där stadgas att billighetsskäl ska beaktas även vid påföljdsvalet. De verkar alltså dubbelt; både genom att påverka straffets omfattning och form. I vilken utsträckning de ska beaktas är däremot en mer komplicerad fråga; dels beror det på vilket billighetsskäl som åberopas, dels på styrkan hos den

---

⁸⁴ Jareborg & Zila (2017) s. 106; Borgeke & Heidenborg (2016) s. 46 f.; SOU 2012:34 s. 76.

⁸⁵ Ägren, Brottsbalk (1962:700) 29 kap. 5 §, Lexino 2019-06-07, i JUNO, besökt 2020-04-28; Jareborg & Zila (2017) s. 131; Borgeke & Heidenborg (2016) s. 219.

⁸⁶ Jareborg & Zila (2017) s. 135; Borgeke & Heidenborg (2016) s. 241.

⁸⁷ Jareborg & Zila (2017) s. 131.

⁸⁸ SOU 1986:14 s. 422 f.

omständigheten för att bestämma påföljden till fängelse. Är skälen för fängelse starka, krävs tydligare billighetskäl för att ha en inverkan på påföljdsvalet.⁸⁹

2.3.1.1.1 Att förorsakas men till följd av en utvisning

Den punkt som är särskilt aktuell för den här framställningen och som kommer att redogöras för mer ingående är den sjätte som listats ovan. Som stadgats innebär den att domstolen vid straffmätningen ska beakta om den tilltalade förorsakas men till följd av att hen på grund av brott utvisas ur riket.⁹⁰ I propositionen stadgas att det faktum *att* utvisas i sig får anses medföra men för gärningspersonen.⁹¹ Noteras bör att en utvisning dock inte räknas som en straffrättslig sanktion, utan det är fråga om sanktionskumulation.⁹² Det innebär att brottet utöver den utdömda påföljden även har andra negativa konsekvenser, exempelvis en utvisning, och att gärningspersonens brott alltså medför samtidig tillämpning av flera negativa följder.⁹³ Om gärningspersonen emellertid saknar någon närmare anknytning till Sverige så kan inte hen anses förorsakas men av en utvisning enligt praxis, varför utvisningen då inte ska beaktas vid straffmätningen.⁹⁴

Det finns inget generellt svar i förarbetena på hur stark den dömdes anknytning till Sverige måste vara för att beaktas vid straffmätningen, eller hur omfattande det men hen förorsakas ska vara för att tas hänsyn till.⁹⁵ Brottslighetens allvar förefaller dock ha betydelse för bedömningen.⁹⁶ Likaså

---

⁸⁹ Ågren, Brottsbalk (1962:700) 29 kap. 5 §, Lexino 2019-06-07, i JUNO, besökt 2020-05-14.

⁹⁰ I det här avsnittet kommer jag inte behandla regleringen för vad som initialt krävs för att en person ska kunna utvisas ur Sverige. Här utreds endast vad som anses utgöra ett tillräckligt men för att beaktas vid straffmätningen.

⁹¹ Prop. 1987/88:120 s. 92.

⁹² Ågren, Brottsbalk (1962:700) 29 kap. 5 §, Lexino 2019-06-07, i JUNO, besökt 2020-04-28.

⁹³ Prop. 1987/88:120 s. 90; Holmqvist, SvJT 1999 s. 193.

⁹⁴ NJA 1991 s. 255; NJA 1995 s. 448 där gärningspersonen ansågs sakna anknytning till Sverige efter skilsmässa; NJA 2001 s. 500; Högsta domstolen, mål B 4781-18, 2019-02-19; NJA 1997 s. 622.

⁹⁵ Ågren, Brottsbalk (1962:700) 29 kap. 5 §, Lexino 2019-06-07, i JUNO, besökt 2020-04-29.

⁹⁶ Jfr. NJA 2007 s. 425 där gärningspersonen som gjort sig skyldig till våldtäkt utvisades trots att han hade fem underåriga barn i Sverige. Domstolen ansåg att hänsynen till barnens bästa talade för att gärningspersonen inte skulle utvisas men de motstående intressena, i form av att denne skulle förhindras att begå nya brott i Sverige vägde över. Det men gärningspersonen led av utvisningen beaktades vid straffmätningen; NJA 1991 s. 778 där den dömde under perioden 1979–1990 begått brott nio gånger. I ett flertal av dessa fall handlade det om narkotikabrott och grova våldsbrott. Målet i fråga gällde liknande brottslighet, vilket inte bedömdes vara av tillräckligt allvarlig natur för att utvisa den dömde, då han hade bott i Sverige sedan 1978; NJA 1991 s. 766 där den tilltalade ansågs ha en ganska stark anknytning till Sverige i form av permanent uppehållstillstånd sedan 1988, barn, äktenskap och familj i landet. Den brottslighet han gjort sig skyldig till var emellertid för allvarlig (två mordförsök)

väger domstolen in om den dömde registreras på spärrlistan i Schengens informationssystem, vilket innebär att denne inte har rätt att resa in eller uppehålla sig i någon av Schengenstaterna.⁹⁷ Sökes vidare ledning i praxis går det att konstatera att den tilltalades förhållningssätt och livsföring kan vara faktorer som tyder på att hen inte har en tillräckligt stark anknytning till landet. Har gärningspersonen exempelvis ett kriminellt förflutet och det kan antas att hen kommer fortsätta att begå nya brott kan det tala för att personens anknytning är svag.⁹⁸ Även att gärningspersonen varit utvisad tidigare påverkar anknytningen till landet.⁹⁹ Vidare har den tid personen bott i Sverige stor betydelse för personens anknytning, men är samtidigt inte alltid ensamt avgörande.¹⁰⁰ Detsamma gäller om den tilltalade har familj, barn eller äktenskap; i de fallen gör domstolen en avvägning mellan de motstående intressena.¹⁰¹ Slutligen bör nämnas att Högsta domstolen instämde i hovrättens bedömning i NJA 1991 s. 778, då hovrätten funnit att den tilltalade saknade egentlig anknytning till det svenska samhället. Hovrätten konstaterade att den dömde hade levt i kriminalitet och oordnade förhållanden, att han inte hade några anhöriga eller närmare bekanta i Sverige samt att hans svenskkunskaper var bristfälliga. Vidare hade gärningspersonen påbörjat ett antal arbetsmarknadsutbildningar, utan att avsluta någon av dem. Han hade sedan 1985 saknat egen bostad och varit arbetslös sedan 1989. Den dömdes motivering till att stanna i Sverige var att han ansåg sig klara sig bättre här än i hemlandet. Mot bakgrund av det anförda ansåg hovrätten att gärningspersonen saknade en beaktansvärd anknytning till Sverige.

---

och synnerliga skäl för att utvisa den dömde förelåg. Han ansågs lida betydande men genom utvisningen.

⁹⁷ Detta berör personer som inte är medborgare i någon av EU:s medlemsstater eller i någon annan Schengenstat. Jfr. NJA 2010 s. 592 där gärningspersonen saknade anknytning till Sverige men ansågs ha en anknytning till Nederländerna, där han hade bott och jobbat i nästan 20 år samt hade sina närmast anhöriga. Den tilltalade ansågs förorsakas men av registreringen på spärrlistan i och med utvisningen och det beaktades vid straffmätningen.

⁹⁸ Jfr. NJA 2007 s. 425 (se ovan i not 96); NJA 1991 s. 778 (se ovan i not 96).

⁹⁹ NJA 2006 s. 388 där den tilltalade större delen av tiden som hans familj vistats i Sverige hade varit utvisad genom tidigare domar. Den dömde hade dock en tolvårig dotter i Sverige, men eftersom kontakten med pappan, trots dotterns behov av en djupare relation med honom, varit begränsad och främst via telefon, bedömde domstolen att en utvisning inte skulle påverka relationen dem emellan något beaktansvärt.

¹⁰⁰ Jfr. NJA 2005 s. 283 där det saknades synnerliga skäl att utvisa den tilltalade på grund av att han bott hela sitt vuxna liv i Sverige och Norge. Emellertid ansåg inte domstolen att den dömdes kontakt med sin dotter var tillräckligt utslagsgivande för att han inte skulle utvisas. Dottern hade inte haft sitt huvudsakliga boende hos honom men de hade regelmässigt umgänge. Hon bedömdes dock vara tillräckligt gammal för att inte vara beroende av sina föräldrar och hade även möjlighet att självständigt hålla kontakten med sin pappa om han utvisades; NJA 1991 s. 778 (se ovan i not 96); NJA 1991 s. 766 (se ovan i not 96).

¹⁰¹ Jfr. NJA 2007 s. 425 (se ovan i not 96); NJA 2005 s. 283 (se föregående not), NJA 2006 s. 388 (se ovan i not 99); NJA 1995 s. 448 (se ovan i not 94). Se även NJA 1996 s. 365 samt NJA 1997 s. 172 där de dömda ansetts ha en så pass stark anknytning till Sverige genom familjeförhållanden, att Högsta domstolen undanröjt utvisningen. I det förstnämnda fallet hade hovrätten vid straffmätningen beaktat det men den dömde åsamkades genom utvisningen, varför Högsta domstolen höjde straffet.

2.3.1.2 Gärningspersonens ålder

Hur gammal gärningspersonen är när hen begår den brottsliga gärningen ska också beaktas av domstolen vid straffmätningen. Av 29 kap. 7 § 1 st. brottsbalken framgår att om gärningen begicks av den dömden innan hen fyllt 21 år så ska detta beaktas av rätten i strafflindrande riktning. En tillämpning av regeln ska därmed ha som följd att den unge får ett lägre straff än vad som normalt döms ut för motsvarande gärning om den begås av en vuxen.¹⁰² Motiven bakom bestämmelsen är att lagstiftaren velat hålla ungdomar utanför fängelserna. Är ett fängelsestraff i sin tur oundvikligt vill man istället göra vistelsen kort för den unge med straffreduktion.¹⁰³ Denna kommer till uttryck enligt en glidande skala; ju yngre den dömden är desto större reduktion, och tvärtom, ju äldre hen är desto mindre reduceras straffet.¹⁰⁴ Detta i sin tur beror på att ungdomar inte kan förväntas ha full förståelse för samhällsliga värderingar eller andra människors intressen. Vidare är ungas förmåga att känna empati inte helt utvecklad och att stå emot gruppsyck, kontrollera sig själv och sina aggressiva impulser är svårare. Unga människor är dessutom psykiskt känsligare för bestraffning, varför ingripande påföljder kan drabba dem hårdare eftersom deras utvecklings- och inlärningsprocess kan störas. Med andra ord bemöts unga lagöverträdarens brottslighet med större tolerans.¹⁰⁵ Noteras ska dock att åldern likaså kan få relevans vid straffvärdebedömningen, om gärningspersonen är väldigt omogen för sin ålder, se 29 kap. 3 § 1 st. p. 3 brottsbalken.

Emellertid krävs det inte att den unges ålder faktiskt inverkat på dennes handlande, för att lagrummet ska vara tillämpligt; det är endast åldern som spelar roll.¹⁰⁶ Om gärningspersonen vid gärningstillfället emellertid inte fyllt 15 år får denne inte dömas till någon påföljd alls.¹⁰⁷ Om gärningspersonen är myndig tar man dock särskilt hänsyn till detta. Följaktligen delas de unga lagöverträdarna oftast in i två grupper; de omyndiga som är mellan 15–17 år och de som är myndiga mellan 18–20 år.¹⁰⁸

2.3.1.3 Tidigare brottslighet

En faktor som kan inverka på straffmätningen i skärpande riktning är huruvida den dömden tidigare gjort sig skyldig till brott. Det framgår av 29

---

¹⁰² Borgeke & Heidenborg (2016) s. 252.

¹⁰³ Jareborg & Zila (2017) s. 157.

¹⁰⁴ Borgeke & Heidenborg (2016) s. 337.

¹⁰⁵ Jareborg & Zila (2017) s. 155 f.; Ågren, Brottsbalk (1962:700) 29 kap. 7 §, Lexino 2019-06-07, i JUNO, besökt 2020-05-02.

¹⁰⁶ Borgeke & Heidenborg (2016) s. 252; Jareborg & Zila (2017) s. 157.

¹⁰⁷ Se 1 kap. 6 § brottsbalken.

¹⁰⁸ Jareborg & Zila (2017) s. 157 f.; Ågren, Brottsbalk (1962:700) 29 kap. 7 §, Lexino 2019-06-07, i JUNO, besökt 2020-05-02.

kap. 4 § brottsbalken. Av lagrummet framgår dock att detta endast gäller då hänsyn till tidigare brottslighet inte tas vid påföljdsvalet eller beaktas vid förverkandet av villkorligt medgiven frihet enl. 34 kap. 5 § brottsbalken. Tidigare brottslighet åsyftar brott som den dömda lagförts för tidigare, genom fällande dom, strafföreläggande, åtalsunderlåtelse eller straffvarning.¹⁰⁹ I förarbetena anges att det för påföljdssystemets trovärdighet är av vikt att återfall i brottslighet tas hänsyn till, eftersom det är samhällets sätt att understryka att upprepad brottslighet betraktas som allvarligare än enstaka brott.¹¹⁰ I paragrafen anges att domstolen särskilt ska lägga vikt vid den tidigare brottslighetens omfattning, hur lång tid som förflutit mellan brotten, om brotten är likartade eller om brottsligheten i något av fallen är särskilt allvarlig. Uppräkningen är inte uttömmande och omständigheterna ska beaktas ihop.¹¹¹ Med brottslighetens omfattning avses hur många gånger personen lagförts tidigare.¹¹² Av doktrin framgår att det i princip ska handla om brott som begås regelbundet, vanemässigt, och att personen visar på en likgiltighet inför samhället, rättsordningen och dess värderingar. Emellertid torde det för en straffskärpning krävas att det är fråga om ett stort antal lagföringar inom en kort period.¹¹³ Hur lång tid som förflutit mellan tidigare dom och ifrågasatt brottslighet är som sagt också relevant; ju längre tid desto mindre anledning att skärpa straffet. Här verkar i regel gränsen dras vid brottslighet som ligger mer än 3–4 år tillbaka i tiden. Brott längre bak tillmäts ingen betydelse.¹¹⁴ Vidare beaktas hur likartade de olika brotten är vid bedömningen. Exempelvis bedöms alla sexualbrotten i kapitel 6 brottsbalken vara likartade men de anses även tillräckligt lika brotten i 16 kap. 10a samt 11–12 §§ brottsbalken. Varken skyddsintressena eller angreppsobjekten behöver vara desamma.¹¹⁵ Slutligen läggs vikt vid hur allvarlig brottsligheten är. Av förarbetena framgår att straffvärdet vid de båda tillfällena bör motsvara minst ett års fängelse. Är brottsligheten av allvarligare slag bör färre brott krävas för att skärpa straffet.¹¹⁶

---

¹⁰⁹ Borgeke & Heidenborg (2016) s. 204; Jareborg & Zila (2017) s. 129.

¹¹⁰ Prop. 2009/10:147 s. 32.

¹¹¹ Ågren, Brottsbalk (1962:700) 29 kap. 4 §, Lexino 2019-06-07, i JUNO, besökt 2020-05-10. Liknande kriterier beaktas vid bedömningen enligt 34 kap. 5 § brottsbalken.

¹¹² Jareborg & Zila (2017) s. 130; Borgeke & Heidenborg (2016) s. 211.

¹¹³ Borgeke & Heidenborg (2016) s. 211. Jfr. dock Ågren, Brottsbalk (1962:700) 29 kap. 4 §, Lexino 2019-06-07, i JUNO, besökt 2020-05-11.

¹¹⁴ SOU 2012:34 s. 259; Jareborg & Zila (2017) s. 130.

¹¹⁵ Borgeke & Heidenborg (2016) s. 212; Ågren, Jack: BROTTSBALK (1962:700) 29 kap. 4 §, Lexino 2019-06-07, i JUNO, besökt 2020-05-11.

¹¹⁶ Prop. 2009/10:147 s. 46.

2.3.2 Reglerna för påföljdsval

Reglerna för påföljdsval återfinns, som inledningsvis stadgat, i kapitel 30 brottsbalken. Kapitlets huvudregel ges i 30 kap. 4 § 1 st. brottsbalken och stadgar att domstolen vid val av påföljd ska lägga särskild vikt vid omständigheter som talar för en lindrigare påföljd än fängelse. Här åsyftas valet mellan fängelse, villkorlig dom och skyddstillsyn.¹¹⁷ Härvid ska även billighetsskäl i 29 kap. 5 § brottsbalken beaktas återigen, se ovan i avsnitt 2.3.1.1. Av 30 kap. 1 § brottsbalken framgår att fängelse ska ses som en strängare påföljd än både villkorlig dom och skyddstillsyn. Det finns alltså en presumtion *mot* fängelse; villkorlig dom och skyddstillsyn har därmed företräde och fängelse ska inte väljas om det inte föreligger starka skäl för att göra så.¹¹⁸ Här manifesteras humanitetsprincipen som är grundläggande för bestämningen av påföljd.¹¹⁹ Anledningen till detta är inte att det är omänskligt att ta ifrån en människa sin frihet.¹²⁰ Snarare beror det på att påföljden har andra djupare verkningar med många kännbara konsekvenser för bland annat den som döms. Både familje- och arbetsliv påverkas negativt och kan vara förstörda när personen försätts på fri fot igen.¹²¹ Vidare berörs även den dömdes liv och relationer generellt på så vis att påföljden verkar stigmatiserande; den dömdes stämplas socialt då hen suttit i fängelse och bemöts därefter.¹²² Personen kan få det svårt att anpassas till samhället vilket i sin tur kan leda till att hen återfaller i brottslighet. Det sagda gäller både kortare samt längre fängelsestraff.¹²³ Mot bakgrund av det anförda är det därför av vikt att domstolen, i de fall det kan anses proportionerligt i förhållande till brottet, dömer ut en annan påföljd före fängelse.¹²⁴

2.3.2.1 Skäl för fängelse

Är det emellertid fråga om allvarlig brottslighet, kan villkorlig dom och skyddstillsyn ses som otillräckliga påföljder ur proportionalitetssynpunkt.¹²⁵ Det är följaktligen möjligt att bryta presumtionen *mot* fängelse. I 30 kap. 4 § 2 st. brottsbalken räknas ett antal skäl upp för att göra så. Dessa är brottslighetens straffvärde och art samt återfall i brottslighet och dem kommer redogöras för i det följande. Uppräkningen är uttömmande, varför andra skäl än dessa inte får användas för att motivera och döma ut ett fängelsestraff.¹²⁶

---

¹¹⁷ Jareborg & Zila (2017) s. 142; Borgeke & Heidenborg (2016) s. 269.

¹¹⁸ Jareborg & Zila (2017) s. 142; Borgeke & Heidenborg (2016) s. 285.

¹¹⁹ Borgeke & Heidenborg (2016) s. 285.

¹²⁰ Jareborg & Zila (2017) s. 97.

¹²¹ Prop. 1980/81:44 s. 9.

¹²² Jareborg & Zila (2017) s. 97.

¹²³ Prop. 1980/81:44 s. 9.

¹²⁴ Borgeke & Heidenborg (2016) s. 285 f.; Jareborg & Zila (2017) s. 142.

¹²⁵ Jareborg & Zila (2017) s. 142.

¹²⁶ Borgeke & Heidenborg (2016) s. 289.

2.3.2.1.1 Brottslighetens straffvärde

Vad straffvärde är och vad det generellt spelar för roll för påföljden har redogjorts för under avsnitt 2.3.1. Vilken inverkan straffvärdet specifikt har för valet av fängelse som påföljd kommer att redogöras för i det här avsnittet. Inledningsvis kan konstateras att ju högre straffvärdet är, desto tyngre är skälen för att döma någon till fängelse.¹²⁷ I propositionen stadgas att ett högt straffvärde är en av de omständigheter som är särskilt avgörande för om ett fängelsestraff ska utdömas. Ett högt straffvärde i sig tyder redan på att brottsligheten är så pass allvarlig att någon annan påföljd i de fallen i praktiken ofta är utesluten.¹²⁸ Det nu anförda förklarar därmed varför brott såsom våldtäkt, mord och dråp i regel bestraffas med fängelse.¹²⁹ Vidare anges i propositionen att även om en generell gräns är olämplig att dra, kan ett straffvärde på minst ett års fängelse anses medföra en presumtion *för* fängelse och därmed anges som riktvärde.¹³⁰ Eftersom det är fråga om ett riktvärde bör det därför även finnas situationer där ett avsteg från nämnda ettårsgräns kan vara motiverad. Istället kan då en icke-frihetsberövande påföljd dömas ut, men det krävs då att skälen för detta är starka.¹³¹ På samma sätt kan fängelse dömas ut även om straffvärdet understiger ettårsgränsen. Det kan dock påpekas att riktvärdet följts konsekvent i praxis; ligger straffvärdet på ett års fängelse eller mer anses det vara tillräckligt för att bryta presumtionen *mot* fängelse. Emellertid innebär inte det sagda att fängelse måste väljas som påföljd.¹³² Noteras bör att det, trots att det står angivet straffvärde i lagtexten, i praktiken är straffmättningsvärdet som används som riktvärde, efter att gärningspersonens ålder samt eventuella billighetsskäl beaktats.¹³³

2.3.2.1.2 Brottslighetens art

Brottslighet kan ha sådan art som föranleder fängelse, trots att varken straffvärdet är högt eller att den dömdes tidigare brottslighet motiverar det.¹³⁴ Det är bland annat när straffvärdet är under ett års fängelse som brottets art kan bli relevant vid påföljdsvalet.¹³⁵ Dessa brott omfattas därmed inte av den

---

¹²⁷ Jareborg & Zila (2017) s. 146; Ågren, Brottsbalk (1962:700) 30 kap. 4 §, Lexino 2019-06-07, i JUNO, besökt 2020-05-09.

¹²⁸ Prop. 1987/88:120 s. 100.

¹²⁹ Ågren, Brottsbalk (1962:700) 30 kap. 4 §, Lexino 2019-06-07, i JUNO, besökt 2020-05-10.

¹³⁰ Prop. 1987/88:120 s. 100.

¹³¹ Borgeke & Heidenborg (2016) s. 291.

¹³² Ågren, Brottsbalk (1962:700) 30 kap. 4 §, Lexino 2019-06-07, i JUNO, besökt 2020-05-10.

¹³³ Jfr. NJA 2015 s. 1024 p. 22; NJA 2014 s. 559 p. 14.

¹³⁴ Prop. 1987/88:120 s. 100; Prop. 1997/98:96 s. 113.

¹³⁵ Jareborg & Zila (2017) s. 145.

nämnda presumtionen *mot* fängelse.¹³⁶ Det kan sålunda av företrädesvis allmänpreventiva skäl¹³⁷ finnas anledning att döma ut ett fängelsestraff och därmed särbehandla viss brottslighet.¹³⁸ Avsikten är med andra ord att på så sätt avskräcka från brott samt att lära allmänheten laglydnad och att respektera normer.¹³⁹ De brottstyper som särbehandlas har i huvudsak fastslagits genom Högsta domstolens praxis. Då några allmänna riktlinjer inte angivits är det däremot svårare att fastställa vad som utgör sådan art som avses i lagtexten. Att en brottstyp blivit mer utbredd eller elakartad är dock sådana omständigheter som kan vara av betydelse. Detsamma gäller om den kan anses svår att förebygga eller upptäcka. Även att brottstypen består av ett angrepp på den personliga integriteten, att den åsidosätter respekten för rättsväsendet och dess företrädare eller alternativt att den har en inverkan på möjligheterna att upprätthålla straffsystemets effektivitet, har betydelse för bedömningen.¹⁴⁰

2.3.2.1.3 Återfall i brottslighet

I avsnitt 2.3.1.3 ovan har konstaterats att återfall i brottslighet först och främst ska beaktas vid påföljdsvalet. I 30 kap. 4 § 2 st. brottsbalken anges inga kriterier att beakta vid bedömningen, men domstolen tillämpar då samma kriterier som anges i 29 kap. 4 § brottsbalken.¹⁴¹ Dessa har redogjorts för i nämnda avsnitt. Noteras ska dock att brottslighetens allvarlighet bedöms annorlunda; vid påföljdsbedömningen är det tillräckligt att straffvärdet uppgår till sex månader för att anses beaktansvärt.¹⁴²

Ett beaktande av dessa listade omständigheterna vid påföljdsbedömningen skulle kunna hänföras till toleransteorin; i vilken utsträckning samhället tolererar ny brottslighet efter att personen lagförts tidigare.¹⁴³ Detta i sin tur innebär att en förstagångsbrottsling bör bedömas lindrigare än en person som upprepat begår brott. Synsättet ligger i linje med tanken att människor kan fela och borde få en andra chans. Man bör även kunna räkna med att den felande lär sig av sina misstag. Skulle det visa sig att personen upprepat begår

---

¹³⁶ Ågren, Brottsbalk (1962:700) 30 kap. 4 §, Lexino 2019-06-07, i JUNO, besökt 2020-05-10.

¹³⁷ Att särbehandla med brottets art som motiv till fängelse av allmänpreventiva skäl är något som har diskuterats och kritiserats i doktrin tidigare. Diskussionen är inte relevant för framställningen varför jag inte kommer att redogöra för den här men hänvisar den intresserade vidare till exempelvis Borgeke, SvJT 1999 s. 218–240, Påle & von Hirsch, SvJT 1999 s. 241–258 samt Jareborg & Zila (2017) s. 143 ff.

¹³⁸ Prop. 1997/98:96 s. 114.

¹³⁹ Prop. 1987/88:120 s. 32.

¹⁴⁰ Prop. 1997/98:96 s. 114; Borgeke & Heidenborg (2016) s. 301–306.

¹⁴¹ Jfr. NJA 1995 s. 35.

¹⁴² Borgeke & Heidenborg (2016) s. 332.

¹⁴³ Ågren, Brottsbalk (1962:700) 29 kap. 4 §, Lexino 2019-06-07, i JUNO, besökt 2020-05-10.

brott och inte visar någon vilja eller förmåga att förändra sig saknas emellertid förutsättningar för att döma ut ett lindrigare straff.¹⁴⁴

2.3.2.2 Villkorlig dom och skyddstillsyn

Har domstolen funnit att det saknas tillräckliga skäl som talar för fängelse ska en icke-frihetsberövande påföljd dömas ut. Någon inbördes ordning mellan villkorlig dom och skyddstillsyn redogörs inte för, varken i lagtexten eller i förarbetena, utan de framställs som likställda påföljder.¹⁴⁵ Av praxis framgår dock att skyddstillsyn generellt sett är en mer ingripande påföljd för den dömden.¹⁴⁶ Därför har villkorlig dom företräde när båda påföljderna är lämpliga.¹⁴⁷ Vilken av påföljderna som är aktuell att döma gärningspersonen till verkar dock enligt lagstiftningen, som delvis ska redogöras för nedan, motiveras av individualpreventiva skäl.¹⁴⁸ Generellt kan sägas att villkorlig dom inte är aktuellt om det finns en risk att den dömden kommer att återfalla i brott, se 30 kap. 7 § 1 st. brottsbalken. Inte heller ska domstolen döma till skyddstillsyn om det är helt uteslutet att påföljden kommer hjälpa den dömden att avhålla sig från att begå fler brott, se 30 kap. 9 § 1 st. brottsbalken. Betydelsen av detta blir att det ofta samtidigt är möjligt att döma till både villkorlig dom och skyddstillsyn.¹⁴⁹ Det blir i det fallet istället olika lämplighetsöväväganden, styrda av humanitetsprincipen, som får avgöra påföljdsvalet.¹⁵⁰ Eftersom ingen av de tilltalade har dömts till villkorlig dom i de domar som jag undersökt kommer jag inte gå in närmare på förutsättningarna för den påföljden. Däremot har ett antal tilltalade i domarna som jag undersökt dömts till skyddstillsyn i kombination med en tilläggssanktion, varför förutsättningarna för skyddstillsyn redogörs för nedan. Noteras ska dock att det huvudsakligen är två situationer då villkorlig dom får ge företräde åt skyddstillsyn. Den första situationen är som nämnts om kriteriet i 30 kap. 7 § 1 st. brottsbalken inte är uppfyllt. Den andra är om kriterierna är uppfyllda, men då brottslighetens straffvärde/straffmättningsvärde, ihop med brottslighetens art samt eventuell tidigare brottslighet, gör att en ”vanlig” villkorlig dom inte kan ses som en tillräckligt ingripande åtgärd.¹⁵¹

---

¹⁴⁴ Jareborg & Zila (2017) s. 98.

¹⁴⁵ Prop. 1987/88:120 s. 98.

¹⁴⁶ NJA 2000 s. 314; NJA 2008 s. 359.

¹⁴⁷ Borgeke & Heidenborg (2016) s. 376.

¹⁴⁸ Jareborg & Zila (2017) s. 149.

¹⁴⁹ NJA 2014 s. 559; NJA 2015 s. 1024.

¹⁵⁰ NJA 2000 s. 314; jfr. Borgeke & Heidenborg (2016) s. 376.

¹⁵¹ NJA 1999 s. 269; jfr. Borgeke & Heidenborg (2016) s. 376 f.

2.3.2.2.1 Förutsättningar för skyddstillsyn

Bestämmelser om skyddstillsyn återfinns i 28 kap. brottsbalken. Skyddstillsyn är vad som kan kallas kriminalvård i frihet.¹⁵² I 28 kap. 1 § brottsbalken stadgas att skyddstillsyn endast kan dömas ut för ett brott som är på fängelsenivå; där påföljden böter inte anses vara tillräckligt ingripande. För att kunna döma till skyddstillsyn krävs att gärningspersonen har ett övervakningsbehov, att det finns risk för återfall i brott och skyddstillsynen kan antas bidra till att avhålla personen från att begå nya brott, se 30 kap. 9 § 1 st. brottsbalken.¹⁵³ Vad exakt som är relevant för den här bedömningen kan skiljas från fall till fall, men tidigare brottslighet är en faktor som kan påvisa att personen är i behov av stöd- eller kontrollåtgärder. Vidare kan missbruk och/eller en oordnad social situation ha betydelse för bedömningen, även om personen exempelvis sedan tidigare är ostraffad.¹⁵⁴

I 30 kap. 9 § 2 st. brottsbalken räknas fyra punkter upp som utgör särskilda skäl för domstolen att döma gärningspersonen till skyddstillsyn, trots att ett fängelsestraff ligger för handen. De två första punkterna berör på olika sätt situationen att den dömde redan har eller ska genomgå en positiv utveckling. I lagrummets första punkt stadgas att domstolen kan beakta om en påtaglig förbättring skett av gärningspersonens personliga eller sociala situation i något hänseende som kan antas ha haft samband med dennes brottslighet. Exempelvis avses här att den dömde slutat missbruka alkohol eller narkotika, eller att hen har förbättrat sin levnadssituation vad gäller bostad eller arbete. Den andra punkten avser situationen att gärningspersonen genomgår behandling för ett sådant missbruk, utan krav på att någon förbättring skett ännu, om denna kan antas ha samband med brottsligheten.¹⁵⁵

Om endast en skyddstillsyn emellertid inte är en tillräckligt ingripande påföljd för att ersätta ett fängelsestraff, men förutsättningarna för skyddstillsyn ändå är uppfyllda, kan skyddstillsynen kombineras med olika tilläggssanktioner i förstärkande syfte. På så vis kan man i högre grad undvika fängelse än med en ”vanlig” skyddstillsyn. I 30 kap. 9 § 2 st. p. 3–4 brottsbalken återfinns möjligheterna att döma ut en skyddstillsyn ihop med antingen kontraktsvård eller samhällstjänst. För att en kontraktsvård enligt tredje punkten ska komma i fråga krävs ett samtycke från den dömde. Det ska enligt lagrummet handla om ett missbruk av något beroendeframkallande medel, eller något annat särskilt förhållande som kräver vård. Personen döms då till skyddstillsyn och åläggs genom en föreskrift i domen att följa den

---

¹⁵² Borgeke & Heidenborg (2016) s. 118.

¹⁵³ Jfr. NJA 1994 s. 102.

¹⁵⁴ Ågren, Brottsbalk (1962:700) 30 kap. 9 §, Lexino 2019-06-07, i JUNO, besökt 2020-05-13.

¹⁵⁵ Prop. 1987/88:120 s. 106.

upprättade behandlingsplanen.¹⁵⁶ Kombinationen är tillämplig även vid straffvärden som överstiger ett år, men bör inte användas om påföljden efter den slutliga straffmätningen skulle ha blivit fängelse i minst två år.¹⁵⁷ Det förutsätts även här enligt paragrafen att det finns en koppling mellan missbruket och brottsligheten i fråga.

En annan förstärkande tilläggssanktion till skyddstillsyn som domstolen kan tillämpa, om den dömde samtycker samt är lämpad för det, är samhällstjänst som återfinns i fjärde punkten. Samhällstjänst är ett annat ord för arbete utan lön, och kombinationen ska i vissa fall ersätta 28:3-fängelse.¹⁵⁸

Med 28:3-fängelse avses en skyddstillsyn kombinerad med fängelse i högst tre månader, vilket föreskrivs i 28 kap. 3 § brottsbalken och 30 kap. 11 § brottsbalken. Det krävs enligt lagrummet att ett tillgripande av påföljds kombinationen är oundgängligen påkallat med hänsyn till brottslighetens straffvärde eller återfall i brott. Även brottslighetens art spelar in, även om det inte uttryckligen framgår av lagtexten.¹⁵⁹ Innebörden av detta är att det enda alternativet ska vara att annars döma personen till ett långt fängelsestraff, och kombinationen är alltså inte avsedd att användas för att skärpa en skyddstillsyn. Den utgör dock ett särskilt skäl för att välja skyddstillsyn.¹⁶⁰ Det straffvärde, vilket här förstås som straffmättningsvärde, som ska vara för handen för att kombinationen ska vara tillämplig bör motsvara minst ett års fängelse. Här kan Högsta domstolens uttalanden i NJA 2015 s. 1024 lyftas, där domstolen påpekade att syftet med 30 kap. 11 § brottsbalken är att så långt som möjligt undvika ett långt fängelsestraff, särskilt vad beträffar unga lagöverträdare. Målet gällde en ung lagöverträdare, 18 år, som gjort sig skyldig till våldtäkt.¹⁶¹ Straffmättningsvärdet motsvarade i målet ett års fängelse, men domstolen framhöll att den yttersta gränsen rimligtvis borde dras vid ett år och sex månader. Av vikt att nämna är att fängelsestraffet enligt 28 kap. 3 § brottsbalken är en särskild form av fängelse, på så vis att det inte sker någon villkorlig frigivning från det utdömda fängelsestraffet.¹⁶² Vidare ser straffmätningen annorlunda ut i praktiken, och beror på vilken faktor som talar för fängelse; antingen brottslighetens art, straffvärdet eller återfall i brottslighet.¹⁶³

---

¹⁵⁶ Borgeke & Heidenborg (2016) s. 431.

¹⁵⁷ Jareborg & Zila (2017) s. 152; Prop. 1986/87:106 35 f.

¹⁵⁸ Jareborg & Zila (2017) s. 44, 153.

¹⁵⁹ Borgeke & Heidenborg (2016) s. 455.

¹⁶⁰ Prop. 1987/88:120 s. 108; Jareborg & Zila (2017) s. 151.

¹⁶¹ Han hade även gjort sig skyldig till ett ytterligare brott som inte påverkade straffvärdet beaktansvärt.

¹⁶² Borgeke & Heidenborg (2016) s. 80, 95.

¹⁶³ Borgeke & Heidenborg (2016) s. 455.

2.3.2.3 Särbehandling av unga lagöverträdare vid påföljdsvalet

Som framgått i avsnitt 2.3.1.2 har gärningspersonens ålder betydelse vid påföljdsbedömningen, och av samma skäl som anförts i det ovan nämnda avsnittet ska unga lagöverträdare under 21 år särbehandlas även vid påföljdsvalet.¹⁶⁴ I 30 kap. 5 § 1 st. brottsbalken stadgas att domstolen endast får döma gärningspersoner mellan 15–17 år till fängelse om det finns *synnerliga* skäl. Av samma stycke framgår också att domstolen, istället för fängelse i de fallen, i första hand ska bestämma påföljden till sluten ungdomsvård enligt 32 kap. 5 § brottsbalken. I andra stycket i samma lagrum föreskrivs att myndiga gärningspersoner mellan 18–20 år får dömas till fängelse om det finns *särskilda* skäl, vid beaktande av den begångna gärningens straffvärde eller annars. Med annars åsyftas brottslighetens art eller tidigare brottslighet, och det krävs att det är fråga om skäl som är starkare än dem särskilda skälen för fängelse som uppräknas i 30 kap. 4 § 2 st. brottsbalken. I praktiken tillämpas oftare villkorlig dom och skyddstillsyn.¹⁶⁵ Precis som den glidande skalan enligt vilken straffreduktionen görs, som redogjorts för tidigare i framställningen, gäller denna skala även för utdömandet av fängelsestraff; ju yngre personen är desto starkare är skälen emot fängelse.¹⁶⁶

Som sagt ska lagöverträdare mellan 15–17 år i första hand dömas till sluten ungdomsvård, se 32 kap. 5 § brottsbalken. Vid valet av påföljd ska domstolen, enligt vad som föreskrivs i lagen, beakta om den unge har ett särskilt behov av vård, se 32 kap 1 § 1 st. brottsbalken. Här menas att den unge ska vara i behov av insatser enligt socialtjänstlagen (2001:453)¹⁶⁷ eller lagen (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga. Exempelvis kan missbruksproblem och tidigare brottslighet vara tecken på att ett sådant vårdbehov föreligger.¹⁶⁸ Påföljden får dock endast väljas om den kan anses tillräckligt ingripande samt står i proportion till brottet, med hänsyn till brottslighetens straffvärde, art eller då det är fråga om återfall i brottslighet.¹⁶⁹ Om förutsättningarna för ungdomsvård inte är uppfyllda ska domstolen istället bestämma påföljden till ungdomstjänst om det är möjligt.¹⁷⁰ Lägst 20 och högst 150 timmar av oavlönat arbete och annan anordnad verksamhet kan dömas ut, 32 kap. 2 § 1 st. brottsbalken. Straffminimum motsvarar omkring

---

¹⁶⁴ Jfr. 32 kap. 1–2 §§ brottsbalken.

¹⁶⁵ Jareborg & Zila (2017) s. 163 f.

¹⁶⁶ Borgeke & Heidenborg (2016) s. 337 f.

¹⁶⁷ Insatser enligt socialtjänstlagen kräver dock samtycke då denna bygger på frivillighet, se lagens 1 kap. 1 § 3 st.

¹⁶⁸ Prop. 2005/06:165 s. 56.

¹⁶⁹ Prop. 2005/06:165 s. 58; Borgeke & Heidenborg (2016) s. 343 f.

¹⁷⁰ Jareborg & Zila (2017) s. 161; Göransson, Brottsbalk (1962:700) 32 kap. 1 §, Lexino 2017-07-28, i JUNO, besökt 2020-05-16.

60 dagsböter medan straffmaximum ska användas då straffmättningsvärdet motsvarar sex månaders fängelse.¹⁷¹ Ungdomstjänst ska vanligtvis dömas ut istället för böter, om inte alltför ingripande, då böter saknar rehabiliterande inslag och dessutom kan innebära att den unge blir skuldsatt tidigt i livet.¹⁷² Påföljden är främst ämnad för unga mellan 15–17 år, men föreligger särskilda skäl kan även den som fyllt 18 år dömas till ungdomstjänst. En sådan situation kan vara för handen om personen begick brottet innan hen fyllt 18 år, men lagförs först kort därefter. Personen som döms till ungdomstjänst måste enligt vad som är föreskrivet i lagen vara lämpad för det, vilket betyder att domstolen måste göra en bedömning av om den unge kommer kunna fullgöra det som förväntas av hen. Här ska personlig utveckling och levnadsomständigheter beaktas.¹⁷³ Har personen missbruksproblem är det en omständighet som kan tala för att personen är mindre lämplig.¹⁷⁴

---

¹⁷¹ Prop. 2005/06:165 s. 132.

¹⁷² Prop. 2005/06:165 s. 48, 84.

¹⁷³ Borgeke & Heidenborg (2016) s. 490 f.

¹⁷⁴ Prop. 2014/15:25 s. 38.

3 Skapandet av ”de andra” och utfallet av domarna

3.1 Introduktion

I det kommande avsnittet har jag haft för avsikt att besvara uppsatsens första frågeställning, rörande hur domstolen skapar ”de andra” och samtidigt porträtterar ”självet” i de utvalda domarna. Det framförda i denna del kommer sedan i avsnitt 4.2 analyseras utifrån det ovan behandlade teorierna. Avsnitt 3.3 nedan består emellertid av en mer statistisk redogörelse av påföljdsbedömningen. Där har jag i tabellform lagt fram domstolarnas val av påföljd samt räknat ut medelvärde av utdömd strafftid¹⁷⁵. Resultatet diskuteras sedan i avsnitt 4.3.

3.2 Den diskurspsykologiska undersökningen

Det material som legat till grund för undersökningen utgörs, som jag tidigare redogjort för, av 52 domar från olika tingsrätter och hovrätter i landet, där hovrätten meddelat dom år 2019, se tabell 1 nedan. Båda de lägre instansernas domar har varit föremål för den diskurspsykologiska analysen; sett ur denna aspekt är båda instansernas uttalanden lika viktiga då de båda producerar och reproducerar diskurser. Som tidigare framkommit har de delar av domarna som omfattats av genomläsningen utgjorts av domslutet, utredningen, domskälen och påföljdsbedömningen. I nästan alla dessa delar utvecklar domstolen sina resonemang i form av redogörelser och formuleringar.

Tabell 1. Totalt antal domar som varit föremål för genomläsning

Totalt antal	52 st.
Tingsrättsdomar	26 st.
Hovrättsdomar	26 st.

Det är med andra ord domstolarnas konstruerade berättelser som undersökts. Vad gäller berättelser och uttalanden som i första hand kommer från en extern aktör kan följande betonas. Domstolen redogör för de hörda personernas utsagor vid rättegången och tar då *i huvudsak* upp vad som sagts i domarna.

---

¹⁷⁵ Med strafftid avser jag fängelsestraff.

Det är alltså fråga om en selektiv process där domstolen avgör vad som är relevant för målet och saken i fråga, och framför detta på ett konsekvent och logiskt sätt ihop med sina slutsatser och argument.¹⁷⁶ Av intresse för uppsatsens syfte är då att se vad domstolen har valt att lägga vikt vid och belysa när domarna skrivits. Jag kommer därmed, såsom Andersson och Edgren, lägga fokus på domstolens konstruerade berättelser.¹⁷⁷ Ett uppmärksammande av berättelsernas roll inom juridiken menar Brooks kan åskådliggöra antaganden eller förfaranden som är dolda och inneslutna i det juridiska språket, samt ideologier och uppfattningar som förmedlas implicit.¹⁷⁸ Genom att blottlägga det inneslutna i diskursen menar Andersson att man sedan kan ifrågasätta varför det tagits förgivet.¹⁷⁹

Genomläsningen av domarna har som nämnts tidigare gett upphov till fem olika teman som härletts ur genomgående mönster som jag funnit och sedan kodat domarna mot.¹⁸⁰ Dessa teman ihop med belysande exempel kommer jag nu att redogöra för. I anslutning till att jag redogör för exemplen inom varje enskilt tema kommer jag inledningsvis också att beskriva vad som inordnas under det temat i fråga. Alla namn i domarna har anonymiserats av respekt för de berörda personerna, samt då det inte fyller någon funktion att ha kvar dem. Jag benämner istället personen, beroende på vem det är, som målsäganden, den tilltalade samt vittnet alternativt vid sin yrkesroll om en sådan finns. Även i citaten har namnen bytts ut. Jag kommer också, vid behov, redogöra för om personen är etniskt svensk, invandrad eller om det är en person med utländsk bakgrund.

Som sagt kommer de identifierade diskurserna nedan i nästkommande kapitel knytas an till framställningens teoretiska ramverk och analyseras utifrån detta, i avsikt att besvara uppsatsens andra frågeställning. Det kan redan inledningsvis konstateras att uttalanden som på något sätt berör etnisk tillhörighet generellt inte varit vanligt förekommande och under vissa teman finns därför bara några exempel att redogöra för. Har de exempel som jag funnit varit kvalitativa och tydliga har jag dock valt att lyfta fram dem i framställningen ändå. Det är vidare av vikt att komma ihåg att den här delen av framställningen är av kvalitativ art. De identifierade temana är således inte en uttömmande uppräkningslista av de andrafierande diskurser och uttryck som kan påträffas i en legal kontext. Snarare exemplifierar jag hur domstolen kan anses skapa eller reproducera en bild av ”de andra”.

---

¹⁷⁶ Andersson & Edgren (2018) s. 200; SOU 2006:30 s. 156.

¹⁷⁷ Andersson & Edgren (2018) s. 200.

¹⁷⁸ Brooks (2002) s. 6, 8.

¹⁷⁹ Andersson (2004) s. 42.

¹⁸⁰ Se avsnitt 1.5.

3.2.1 Uttalanden om signalement

I det här avsnittet har jag undersökt i vilken mån domstolen uttalar sig eller redogör för omnämnda personers signalement. Till personer räknas, utöver den tilltalade, målsäganden och vittnen in. Med signalement menas alltså beskrivningar av en persons yttre, exempelvis hud- eller hårfärg eller liknande karaktärsdrag som används för att identifiera någon. Under genomläsningen har jag inte kommit över många uttalanden om signalement, men de jag har funnit har emellertid varit belysande.¹⁸¹ Citaten nedan är dock redogörelser av vad hörda personer har uppgivit under rättegången och är alltså inte direkta uttalanden av domstolen. Å ena sidan går det i detta fall att argumentera för att domstolen endast ordagrant redogör för vad hörda personer har sagt. Som jag konstaterat ovan är det emellertid fråga om en selektiv process där domstolen redogör för vad som är relevant för målet. Å andra sidan går det därför att betrakta det som att domstolen i dessa exempel, bedömt det som relevant att betona en persons utseende och då särskilt, som visas nedan, när personen i fråga inte har ett typiskt svenskt utseende.

Detta citatet är hämtat ur en ordningsvaks vittnesmål i en dom meddelad av Blekinge tingsrätt. Han redogjorde för sin minnesbild av hur den tilltalade och målsäganden betett sig på nattklubben där han tjänstgjort den aktuella kvällen. Under kvällen hade den tilltalade låst in sig på toaletten med målsäganden och våldtagit henne. I sitt vittnesmål uppgav ordningsvakten följande:

När han var vid toaletterna påkallade en kille med *utländsk* [sic] *utseende* hans uppmärksamhet. Killen hade sett målsäganden och [den tilltalade] gå in på toaletten tillsammans.¹⁸²

Ett annat citat som jag funnit inom temat återfinns i ett vittnesmål lämnat av en polis i en dom meddelad av Södertälje tingsrätt. Polisen hade vid den aktuella händelsen kört målsäganden och hennes vän till akutmottagningen för våldtagna personer. I anslutning till detta hade hon även upprättat en promemoria och skrivit följande:

Den ena tjejen var *mörk* och den andra *ljus*. [...] Det kändes som två vanliga tjejer som hade blivit utsatta. [...] Den *mörka* tjejen som pratade mest hade tagit ett eller två bloss på cigaretten. [...] Den *mörka* tjejen berättade att hon hade blivit våldtagen, det var hon säker på. [...] Den *mörka* tjejen var förtvivlad. [...] Den *mörka* tjejen verkade inte berusad. Den *ljusa* tjejen var tystare.¹⁸³

¹⁸¹ Jag kommer under det här avsnittet att redogöra för två citat.

¹⁸² Blekinge tingsrätt, mål B 2357-18, dom 2018-12-04 s. 14, min kursivering.

¹⁸³ Södertälje tingsrätt, mål B 2711-16, dom 2018-09-18 s. 10, min kursivering.

I det här temat är det tydligt att signalementen som lyfts fram är karaktärsdrag som kan klassas som typiskt ”utländska” och att det etniskt svenska, i detta fall utseendet, åtminstone i det första citatet indirekt beskrivs som norm. Noteras bör också att det är en tredje utomstående person som beskrivs, ett vittne, som det i sammanhanget inte är nödvändigt att identifiera på något sätt. Angående det andra citatet bör påpekas att domstolen genomgående i domen refererar till målsäganden och hennes vän som målsäganden respektive NN1 och NN11.¹⁸⁴ Att då välja att hänvisa till personerna som deras hudfärg är i sammanhanget överflödigt och bidrar till att reducera och gruppera upp personerna det handlar om.

3.2.2 Betydelsen av medborgarskap

Precis som nämnts i inledningen har jag här haft för avsikt att utreda vilken vikt domstolen lägger vid en persons medborgarskap. Jag har fokuserat på de exempel där det inte finns juridiska skäl till att man påpekar ett medborgarskap, exempelvis vid en utvisning.

I citaten¹⁸⁵ nedan betonar domstolen den tilltalades medborgarskap fast det egentligen saknas anledning till detta. I alla fallen gör domstolen det på ett liknande sätt; medborgarskapet nämns i förbifarten på så vis att den som inte letar möjligtvis inte skulle lägga märke till det:

Målsäganden och [den tilltalade], som båda har mongoliskt ursprung, lärde känna varandra genom ett s.k. onlinespel på Internet.¹⁸⁶

Tingsrätten konstaterar inledningsvis följande. [Den tilltalade] är far till målsägandens pojkvän och farfar till deras tvååriga gemensamma barn. *De kommer alla från Litauen.*¹⁸⁷

Det intressanta framträder dock om man väger in fler omständigheter. I fallen ovan är de tilltalade invandrade personer. I ett annat, ytterligare, fall är den tilltalade en person med utländsk bakgrund, vars namn inte var typiskt svenskklingande. I det fallet uttalade domstolen följande i påföljdsmotiveringen:

---

¹⁸⁴ Se Södertälje tingsrätt, mål B 2711-16, dom 2018-09-18.

¹⁸⁵ Även inom detta tema är det relativt få citat att redogöra för (tre stycken) men de är ändå värda att lyfta på grund av sin kvalitativa art.

¹⁸⁶ Solna tingsrätt, mål B 8505-18, 2018-12-07 s. 4, min kursivering.

¹⁸⁷ Örebro tingsrätt, mål B 5646-18, 2018-12-21 s. 3, min kursivering.

[Den tilltalade], som är 25 år *och svensk medborgare*, är inte tidigare dömd för brott. Av utredningen om hans personliga förhållanden framgår att han lever socialt välordnat med studier och bostad.¹⁸⁸

I alla de redogjorda fallen finns det därmed någon annan bakgrund än svensk inblandad. Av vikt är också att domstolen inte valt att belysa medborgarskapet på liknande sätt i något av dem fallen där den tilltalade varit etniskt svensk, med svenskklingande namn. Noteras bör också hur domstolen i de första två fallen använder medborgarskapet som en slags avgränsande faktor. Redan i inledningen av domen framhålls de tilltalade som icke-svenskar och deras handlingar kan anses attribueras deras etniska tillhörighet genom att denna belyses.

I det sista exemplet betonas istället att den tilltalade har svenskt medborgarskap. Anledningen till detta synes vara att dennes namn inte klingar svenskt.¹⁸⁹ Detta trots att medborgarskapet redan framkommer initialt i domen. Det här citatet diskuteras vidare under avsnitt 3.2.5, där med avseende på uttalandet om ”ordnade förhållanden”.

3.2.3 Språksvårigheter och bevisvärdering

Majoriteten av de exempel jag funnit under genomläsningen har kunnat placeras in under temat språksvårigheter och bevisvärdering. Det har varit fråga om två huvudsakliga delteman av uttalanden; dels uttalanden om att någon har undermålig svenska eller inte talar språket, dels de som rör behovet eller användandet av tolk. Med språksvårigheter menas här att en person inte behärskar svenska språket, har svårt att uttrycka sig på svenska eller är i behov av tolk för att kunna göra så. Såsom i avsnitt 3.2.1 är citaten även under detta tema huvudsakligen redogörelser för vad hörda personer har sagt under rättegången. Vissa är emellertid direkta uttalanden av domstolen.

Inledningsvis kan konstateras att ett mönster jag noterat i det undersökta materialet är hur domstolen betonar språksvårigheter i domarna där den tilltalade är en invandrad person. Detta trots att det, enligt vad som framgått av domen, inte är relevant för saken i målet.¹⁹⁰ I domarna har redogörelser i

---

¹⁸⁸ Stockholms tingsrätt, mål B 2305-18, 2018-12-18 s. 10, min kursivering.

¹⁸⁹ Jfr. Stockholms tingsrätt, mål B 2305-18, 2018-12-18. Det framgår inget annat skäl till varför man väljer att understryka det svenska medborgarskapet i detta fall, men inte i något annat fall som jag läst där den tilltalade kategoriseras som etniskt svensk.

¹⁹⁰ Exempelvis då den tilltalade åberopat språksvårigheter som ett försvar. Se två exempel på detta i Solna tingsrätt, mål B 6070-18, 2019-01-18 s. 11 och Jönköpings tingsrätt, mål B 4678-18, 2019-01-08 s. 7. Noteras kan att de tilltalade i båda målen var etniskt svenska.

stil med att de tilltalade inte var ”[...] lika bra på svenska som [vittnet]”¹⁹¹, att de inte pratade ”[...] så bra svenska och deltog därför inte så mycket i samtalet”¹⁹² och att vittnet och den tilltalade ”[...] hade svårt att förstå varandra”¹⁹³ varit genomgående i domarna. Likaså har det upprepat lyfts fram att målsäganden inte med en gång förstått ”[...] att [vittnet] inte pratade så mycket svenska”¹⁹⁴ samt att det, vid förhör med målsäganden, ”[...] var vissa språksvårigheter [...]”¹⁹⁵. Dessa uttalanden kan möjligtvis i vissa situationer ha juridisk relevans, exempelvis vid bevisvärderingen. I domarna har det emellertid inte framkommit att så skulle vara fallet.

Vidare har jag även som nämnts ovan observerat framhävanden av tolkanvändning i domarna. Oftast har det varit fråga om att hörda poliser i målen berättat att de hållit förhör med målsäganden med hjälp av tolk, men det har också varit fråga om att domstolen själv understrukt detta.¹⁹⁶ Ett citat som däremot sticker ut är när domstolen uttalar sig om bevisvärderingen av en inspelad ljudfil. Både den tilltalade och målsäganden i målet talade somaliska.¹⁹⁷ Vid händelsen slog målsäganden på inspelningsfunktionen på sin mobiltelefon då hon uppgivit att den tilltalade våldtagit henne tidigare och att hon var beredd på att något liknande skulle kunna inträffa igen. Ljudfilen, där den tilltalades och målsägandens röster hördes, åberopades av åklagaren som bevisning och spelades upp under rättegången. Till detta åberopades även ett vittnesförhör med en rättsfonetisk analytiker som bedömde att det talade starkt för att det var den tilltalade och målsäganden som var inspelade. Även ett sakkunnigutlåtande från NFC¹⁹⁸ angående forensisk talanalys åberopades samt en utskrift av inspelningen med en skriftlig översättning av densamma. Inledningsvis konstaterade tingsrätten att det var bevisat att målsäganden och den tilltalade hördes inspelade och kom slutligen fram till slutsatsen att det var ställt utom rimligt tvivel att den tilltalade gjort sig skyldig till den åtalade gärningen.¹⁹⁹ Ett utdrag ur domstolens bedömning låter som följande:

Inspelningen är visserligen på somaliska, vilket något försvårar bevisvärderinge [sic], men inspelningen i sig, i kombination med den skriftliga översättningen ger ett mycket starkt stöd för

---

¹⁹¹ Stockholms tingsrätt, mål B 246-18, 2018-10-04 s. 10. Jfr. s. 10, 17, 19 samma dom.

¹⁹² Södertälje tingsrätt, mål B 2711-16, dom 2018-09-18 s. 5.

¹⁹³ Södertälje tingsrätt, mål B 2711-16, dom 2018-09-18 s. 11.

¹⁹⁴ Borås tingsrätt, mål B 1683-18, 2019-03-20 s. 7. Jfr. s. 21, samma dom.

¹⁹⁵ Eskilstuna tingsrätt, B 3746-18, 2019-01-30 s. 10.

¹⁹⁶ Se Eskilstuna tingsrätt, mål B 3746-18, 2019-01-30 s. 4, 10; Örebro tingsrätt, mål B 5646-18, 2018-12-21 s. 11; Svea hovrätt, mål B 1392-19, 2019-03-21 s. 3.

¹⁹⁷ Det framgick dock inte om tolk använts under rättegången eller om parterna även talade svenska.

¹⁹⁸ Nationellt forensiskt centrum.

¹⁹⁹ Jfr. Vänersborgs tingsrätt, mål B 4264-16, 2018-10-18.

[målsägandens] uppgifter om att hon blivit våldtagen av [den tilltalade] vid detta tillfälle.²⁰⁰

Det ovanstående citatet uttalas alltså när domstolen redan konstaterat att det är bevisat att målsäganden och den tilltalade hörs inspelade i ljudfilen. Oaktat detta väljer domstolen att lyfta fram språket som en besvärlighet, trots att det finns en skriftlig översättning av vad som faktiskt sagts, återopad av åklagaren, och annat framgår av inspelningen i sig. Oavsett om det senare i citatet redogörs för att den skriftliga översättningen i kombination med inspelningen ger ett mycket starkt stöd, kan det inledande uttalandet anses vara överflödigt i sammanhanget.

3.2.4 Utvisning och rekvisitet ”förorsakas men”

Som redan konstaterats behandlar det här temat rekvisitet att ”förorsakas men” på grund av en utvisning och återfinns i 29 kap. 5 § 1 st. 6 p. brottsbalken. Det är, som tidigare redogjort för under avsnitt 2.3.1.1.1, fråga om ett billighetskäl som bör beaktas av domstolen i strafflindrande riktning vid straffmätningen. I förutnämnda avsnitt konstaterades även att det inte finns något allmängiltigt svar på hurdan gärningspersonens anknytning ska vara för att beaktas vid straffmätningen. Inte heller framgår ett klart svar av lagen, förarbeten, doktrin eller praxis på hurdant det men den dömde förorsakas ska vara för att ha betydelse. Generellt kan sägas att om man kan tala om en anknytning bör denna tas hänsyn till vid straffmätningen.

I det exempel jag lyfter fram här har båda instanserna uttalat sig särskilt om den tilltalades anknytning till Sverige och huruvida han till följd av en utvisning förorsakas men eller inte.²⁰¹ Omständigheterna i målet var sådana att den tilltalade i både tingsrätten och hovrätten dömdes för våldtäkt. Därtill utvisades han ur Sverige. Örebro tingsrätt, som var första instans, bedömde att den gärning som den tilltalade begått hade ett straffvärde på två år och sex månader. De beaktade här försvårande omständigheter såsom att den tilltalade hade varit närstående till målsäganden samt att hennes barn hade sovit i ett angränsande rum. Vid straffmätningen tog dock tingsrätten hänsyn till det men som den tilltalade förorsakades till följd av utvisningen, i och med att han hade en anknytning till landet, och sänkte straffet med tre månader. Tingsrätten motiverade detta med att den tilltalade mellan åren 2007–2012 och från 2015 och framåt, samt en kortare period däremellan, bott och försörjt

---

²⁰⁰ Vänersborgs tingsrätt, mål B 4264-16, 2018-10-18 s. 10, min kursivering.

²⁰¹ Jag väljer att endast lyfta ett exempel i detta avsnitt. I andra fall har inte domstolen fört en diskussion kring anknytningen till Sverige på lika utförligt sätt, se exempelvis Solna tingsrätt, mål B 8505-18, 2018-12-07 s. 12, där domstolen endast uttalar att den tilltalade saknar anknytning till Sverige utan att utveckla resonemanget ytterligare.

sig i Sverige. Dessutom hade han startat ett aktiebolag vilket tingsrätten ansåg visade på att den tilltalade hade inrättat sin tillvaro här. Tingsrätten uttalade dock att den tilltalades anknytning till Sverige i princip endast var relaterad till hans arbete. Domstolen påpekade även att en av den tilltalades söner arbetade i Sverige, men att de nu anförda omständigheterna inte var tillräckliga för att inte utvisa den tilltalade. Han utvisades därmed ur Sverige vilket förenades med ett återreseförbud om fem år.²⁰²

Både åklagaren och den tilltalade överklagade domen till Göta hovrätt. Domstolen höll med tingsrätten i skuldfrågan. Däremot skilde sig hovrättens bedömning i frågan om påföljd och utvisning:

[Den tilltalade] har visserligen vistats i Sverige på grund av arbete i längre perioder men det har i hovrätten framkommit att han inte längre har någon nära anhörig kvar i Sverige och att det aktiebolag som omnämnts i tingsrättens dom aldrig har startat någon egentlig verksamhet. Mot denna bakgrund är omständigheterna inte sådana att [den tilltalade] lider men till följd av utvisningen i sådan grad att det ska beaktas vid straffmätningen.²⁰³

Av citatet framgår att hovrätten bedömer en tid på totalt över åtta år som otillräckligt för att anses vara en del av det *vi* som Sverige blir i detta sammanhang. Den tilltalade hade med sin familj bott och arbetat i landet. I och med utvisningen förlorar han därmed även, enligt vad som framgår, en inkomstkälla, men det är inte ensamt tillräckligt för att han enligt hovrätten ska betraktas ha en sådan koppling till landet som gör att han förorsakas beaktansvärda men. Som också redogjordes för i avsnitt 2.3.1.1.1. får en utvisning redan i sig anses medföra men, och det är först om personen inte har någon närmare anknytning till Sverige överhuvudtaget som hen inte kan anses förorsakas men. Som framgick i samma avsnitt finns inget generellt svar på vilken anknytning till landet som ska anses vara beaktansvärd, vilket även exemplifieras av de olika instansernas utgång i frågan. Hovrätten måste med andra ord anses inneha det tolkningsutrymme som krävs för att se den tilltalades förorsakade men som relevanta och beaktansvärda men väljer här att inte betrakta den tilltalade som en del av det svenska samhället.

---

²⁰² Örebro tingsrätt, mål B 5646-18, 2018-12-21.

²⁰³ Göta hovrätt, mål B 182-19, 2019-02-28 s. 4.

3.2.5 Den tilltalade med ”ordnade förhållanden”

Inom detta tema har jag avslutningsvis fokuserat på hur domstolen uttalar sig om de tilltalades personliga förhållanden i målen.²⁰⁴ Häri avses samlade bedömningar om dennes ekonomi och sociala liv, med andra ord, hur välordnat den tilltalades liv anses vara.

Inledningsvis ska sägas att ett understrykande av ”ordnade förhållanden” i vissa fall kan vara relevant vid påföljdsbedömningen.²⁰⁵ Det ska dock påpekas att en sådan diskurs, där den tilltalade understryks leva under ”ordnade förhållanden”, sociala eller ekonomiska sådana, endast förekommit i påföljdsbedömningen när det varit fråga om en tilltalad med ett svenskt medborgarskap. Domstolen har då exempelvis uttalat att ”[den tilltalade] förefaller leva under ordnade ekonomiska och sociala förhållanden med bostad, arbete, försörjning och stabila relationer”²⁰⁶. Jag har inte funnit några sådana uttalanden när det varit fråga om en invandrad person. Ett exempel där domstolen lyft fram ordnade förhållanden där det varit fråga om en person med utländsk bakgrund har dock påträffats. Detta citatet lyftes även under avsnitt 3.2.2. och löd som följande:

[Den tilltalade], som är 25 år och svensk medborgare, är inte tidigare dömd för brott. Av utredningen om hans personliga förhållanden framgår att *han lever socialt välordnat med studier och bostad*.²⁰⁷

Uttalanden om ordnade förhållanden är ensamt sedda inte särskilt anmärkningsvärda. Om de däremot sätts i perspektiv blir de, precis som uttalandena om medborgarskap ovan, framträdande och kan ifrågasättas. Inom det här temat är det snarare en porträttering av ”självet” och det svenska *vi:et* som tar plats. Att domstolen endast påpekar ordnade förhållanden när personen har svenskt medborgarskap kan indirekt anses upphöja det svenska och därmed förminska det icke-svenska, oavsett om det är avsikten eller inte. Vad detta innebär kommer diskuteras närmare i nästkommande kapitel där jag knyter samman den diskurspsykologiska undersökningen med uppsatsens teoretiska ramverk.

---

²⁰⁴ Jag har endast letat efter sådana uttalanden i de delar av domarna som varit föremål för genomläsningen. De har särskilt påträffats i påföljdsbedömningen. Har sådana uttalanden däremot funnits i någon annan del i domen som inte analyserats har de inte uppmärksammats i undersökningen då den avgränsningen gjorts.

²⁰⁵ Exempelvis vid valet mellan villkorlig dom och skyddstillsyn.

²⁰⁶ Se Stockholms tingsrätt, mål B 7252-17, 2018-06-21 s. 8; Jfr. Stockholms tingsrätt, mål B 13985-18, 2019-01-04 s. 33 och Stockholms tingsrätt, mål B 2305-18, 2018-12-18 s. 10.

²⁰⁷ Stockholms tingsrätt, mål B 2305-18, 2018-12-18 s. 10, min kursivering.

Intressant är också att notera hur domstolen i det citerade exemplet ovan betonar att personen är svensk medborgare i samband med att han anges leva under ordnade förhållanden. Något sådant understrykande görs nämligen inte när endast svensk bakgrund finns inblandad. Det svenska medborgarskapet framhävs ihop med typiskt positiva förhållanden, som att leva socialt välordnat med studier och bostad, vilket ger det en positiv prägel.²⁰⁸

3.3 Utfallen av de undersökta målen

I det här avsnittet av framställningen har jag huvudsakligen studerat hovrätternas domar. Som framgått ovan är det fråga om 26 stycken, varav en dom har två tilltalade²⁰⁹. Många hovrättsdomar följer dock till stor del resonemangen i tingsrättens dom, och ofta fastställs tingsrättsdomen dessutom helt. Därför har även tingsrättens dom varit av relevans i många fall.²¹⁰ I en övervägande del av målen har den tilltalade dömts för våldtäkt av normalgraden; i fyra av fallen har åtalet dock ogillats, se tabell 2 nedan.

Tabell 2. Målen slutliga utgång i hovrätten

<i>Hovrättsdomar från 2019</i>	26 st.
<i>Våldtäkt av normalgraden</i>	22 st.
<i>Ogillade åtal</i>	4 st.

Som tidigare nämnts ska jag undersöka vilken påföljd som hovrätten har dömt ut i de undersökta målen. Har personen dömts till fängelse anges även hur lång den utdömda strafftiden är. I kategorierna etniska svenskar och invandrade personer har ett²¹¹ respektive tre²¹² åtal ogillats. Därmed återstår i vardera kategorin åtta²¹³ respektive nio²¹⁴ domar där domstolen dömt ut en

²⁰⁸ Jfr. Stockholms tingsrätt, mål B 7252-17, 2018-06-21 s. 8; Stockholms tingsrätt, mål B 13985-18, 2019-01-04 s. 33.

²⁰⁹ Svea hovrätt, mål B 7773-18, 2019-03-22 har två tilltalade varav en av dem tillhör kategorin invandrade personer och den andra tillhör kategorin personer med utländsk bakgrund.

²¹⁰ Jag hänvisar dock endast till hovrättsdomarna nedan.

²¹¹ Svea hovrätt, mål B 1306-19, 2019-03-27.

²¹² Svea hovrätt, mål B 20-19, 2019-02-05; Svea hovrätt, mål B 188-19, 2019-02-19; Svea hovrätt, mål B 9827-18, 2019-03-22.

²¹³ Svea hovrätt, mål B 52-19, 2019-02-08; Göta hovrätt, mål B 335-19, 2019-03-20; Svea hovrätt, mål B 794-19, 2019-03-18; Svea hovrätt, mål B 4388-18, 2019-02-13; Hovrätten för Västra Sverige, mål B 5594-18, 2019-02-14; Svea hovrätt, mål B 7310-18, 2019-04-01; Svea hovrätt, mål B 7448-18, 2019-03-06; Svea hovrätt, mål B 9902-18, 2019-03-18.

²¹⁴ Hovrätten över Skåne och Blekinge, mål B 10-19, 2019-02-01; Göta hovrätt, mål B 182-19, 2019-02-28; Hovrätten för Västra Sverige, mål B 1530-19, 2019-04-15; Hovrätten för Västra Sverige, mål B 5116-18, 2019-02-21; Svea hovrätt, mål B 9598-18, 2019-04-12; Svea hovrätt, mål B 1392-19, 2019-03-21; Hovrätten för Västra Sverige, mål B 2534-19, 2019-04-

påföljd. I kategorin personer med utländsk bakgrund återfinns vidare sex²¹⁵ domar med en utdömd påföljd. Alla domar med en utdömd påföljd har legat till grund för tabellerna nedan. Valet av de jämförda uppgifterna har vidare tagit inspiration från den tidigare forskning som lades fram under avsnitt 1.8, då särskilt av Diesens och Sarneckis studier. Deras undersökningar visade bland annat att det finns en tydlig skillnad vid valet av påföljd beroende på om personen var etniskt svensk eller inte. Avsikten är att undersöka om det i praktiken förekommer negativ särbehandling av personer som har en annan etnisk tillhörighet än svensk. Som redogjordes för ovan i avsnitt 1.1.1 och 1.5, förutsätter strukturell diskriminering ett skapande av ”de andra”. Hur domstolen kan anses skapa ”de andra” visade jag på i den diskurspsykologiska undersökningen ovan. Att skapa ”de andra” är i sig en förutsättning för den strukturella diskrimineringen i fråga, men det är enligt min tolkning av begreppet, inte ensamt en tillräcklig förutsättning för att kunna hävda att det därmed även är fråga om strukturell diskriminering. Som tidigare stadgat krävs det att man i praktiken kan påvisa att exempelvis handlingsmönster eller förhållningssätt vidmakthåller en maktstruktur som rangordnar och negativt särbehandlar ”de andra”, vilket i sin tur kan kopplas till den etniska tillhörigheten, för att strukturell diskriminering ska anses föreligga.

Mot bakgrund av det nu sagda redogörs nedan i tabeller de utvalda sammanställda uppgifterna, i form av påföljdsval och strafftid, hämtade ur de undersökta domarna. Det är fråga om tre olika tabeller som representerar varsin kategori; tabell 3 nedan redogör för utfallen bland etniska svenskar, därefter behandlar tabell 4 invandrade personer och avslutningsvis återfinns i tabell 5 utfallen bland personer med utländsk bakgrund. Var de olika utfallen i domarna har placerats ut beror på den tilltalades ålder vid gärningen samt om hen dömdes till fängelse eller en alternativ påföljd.

25; Hovrätten för Västra Sverige, mål B 5317-18, 2019-04-09; Svea hovrätt, mål B 7773-18, 2019-03-22.

²¹⁵ Svea hovrätt, mål B 278-19, 2019-02-26; Svea hovrätt, mål B 351-19, 2019-02-25; Svea hovrätt, mål B 7773-18, 2019-03-22; Svea hovrätt, mål B 9511-18, 2019-04-18; Svea hovrätt, mål B 12119-18, 2019-02-13; Svea hovrätt, mål B 12279-18, 2019-02-15.

Tabell 3. Påföljdsval och utdömd strafftid; *etniska svenskar*. Varje angivet värde/uppgift symboliserar ett utfall i en dom och det är totalt åtta domar i kategorin.

Tilltalades ålder:	15–17	18–20	21–25	25–29	30–60
Tilltalades strafftid i månader:		24 (29 kap. 7 §)	24	24	36 (två våldtäktsbrott, ena 24 mån andra lite över 24 mån i straffmättningsvärde)
Alternativa påföljder:		24 (29 kap. 7 §)		27	
	Ungdomstjänst 130 h (inget straffmättningsvärde angivet, 29 kap. 7 §) ²¹⁷	Skyddstillsyn med föreskrift om att genomgå kontraktsvård (straffmättningsvärde 16 mån, 29 kap. 7 §) ²¹⁶			

²¹⁶ Den tilltalade var 19 år gammal.

²¹⁷ Den tilltalade var 15 år gammal.

Tabell 4. Påföljdsval och utdömd strafftid; **invandrade personer**. Varje angivet värde/uppgift symboliserar ett utfall i en dom och det är totalt nio domar i kategorin.

Tilltalades ålder:	15–17	18–20	21–25	25–29	30–60
Tilltalades strafftid i månader:		24 (29 kap. 7 §)	30*	27*	36*
			24*	27*	30
					30 + utvisning*
Alternativa påföljder:	Ungdomsvård (straffmättningsvärde 7 mån, 29 kap. 7 §) ²¹⁸				

Tabell 5. Påföljdsval och utdömd strafftid; **personer med utländsk bakgrund**. Varje angivet värde/uppgift motsvarar ett utfall i en dom och det är totalt sex domar i kategorin.

Tilltalades ålder:	15–17	18–20	21–25	25–29	30–60
Tilltalades strafftid i månader:		20 (29 kap. 7 §)	21 (29 kap. 5 §)*	24	20 (29 kap. 5 §)
			36		
Alternativa påföljder:	Skyddstillsyn + 3 mån fängelse (straffmättningsvärde något lägre än 16 mån, 29 kap. 7§) ²¹⁹				

Av tabellerna ovan framgår som sagt vilka påföljder de tilltalade dömts till. Vad gäller fängelsestraffen²²⁰ har jag för varje kategori räknat ut ett medelvärde och en median av strafftiden för att kunna jämföra värdena med varandra. Resultatet är det följande:

²¹⁸ Den tilltalade var 16 år gammal.

²¹⁹ Den tilltalade var 19 år gammal.

²²⁰ Här är inte skyddstillsyn med tilläggsstraffet fängelse medräknad då straffmätningen för denna påföljd ser annorlunda ut, se avsnitt 2.3.2.2.1.

- Av tabell 3 blir medelvärdet för den sammanlagda strafftiden 26,5 månader eller ungefär två år och tre månader.²²¹ Medianen för strafftiden i tabell 3 är 24 månader eller två år.
- Av tabell 4 får vi fram ett medelvärde på 28,5 månader eller ungefär två år och fem månader.²²² Medianen för denna kategori är detsamma som medelvärdet, med andra ord 28,5 månader eller två år och fem månader.
- Tabell 5 ger slutligen ett medelvärde på 24,2 månader eller ungefär två år.²²³ Medianen för denna kategori är 21 månader eller ett år och nio månader.

Tabellerna visar följaktligen att medelvärdet av den sammanlagda strafftiden är högst bland de tilltalade som tillhör kategorin invandrade personer. Detsamma gäller beträffande medianen. Jag vill understryka att bland dessa åtta utfall där ett fängelsestraff dömts ut, har jag i den diskurspsykologiska undersökningen ovan funnit andrafierande diskurser i sex²²⁴ av domarna, antingen i tingsrättens eller hovrättens dom. I två av dessa är det de tilltalade som porträtteras som ”de andra”. I de övriga är det antingen målsäganden eller vittnen. Mellan kategorierna invandrade personer och etniska svenskar skiljer sig vidare de två medianerna med fem månader, medan medelvärdet skiljer sig med två månader. Lägst är medelvärdet och medianen för de tilltalade i kategorin personer med utländsk bakgrund. Bland dessa återfinns andrafierande uttryck i en²²⁵ av domarna.

Jämför man vidare de alternativa påföljderna ser man att det inom kategorin etniska svenskar utdömts flest sådana. Noteras bör dock att det i nämnda kategori även finns flest unga lagöverträdare mellan 15–20 år. Emellertid har domstolen i kategorin etniska svenskar dömt en 19-årig lagöverträdare till skyddstillsyn med kontraktsvård, medan en 19-åring i kategorin personer med utländsk bakgrund dömts till skyddstillsyn med fängelse i tre månader. Det senare, vilket har redogjorts för under avsnitt 2.3.2.2.1, är att betrakta som strängare. Båda brotten hade ett straffmättningsvärde på 16 månader.²²⁶

Mot bakgrund av resultatet ovan går det att konstatera en påtaglig praktisk skillnad bland utfallen som kan tyda på att lika fall inte behandlas lika, samt

²²¹ $(24+24+24+24+27+36)/6 = 26,5$.

²²² $(24+30+24+27+27+36+30+30)/8 = 28,5$.

²²³ $(20+21+36+24+20)/5 = 24,2$.

²²⁴ Domarna där andrafierande diskurser förekommit är i tabell 4 markerade med en asterisk.

²²⁵ Domen där en andrafierande diskurs förekommit är i tabell 5 markerad med en asterisk.

²²⁶ Brottet som den tilltalade med utländsk bakgrund begått hade ett straffmättningsvärde som låg lite under 16 månader, men domstolen har inte angivit det exakta värdet.

att personer som inte kategoriseras som etniskt svenska döms till dels hårdare och dels längre fängelsestraff. Resultatet ovan ska diskuteras under avsnitt 4.3 där jag avser att besvara frågeställningen om strukturell diskriminering förekommer i domarna, och hur den i sådana fall kommer till uttryck. Nämnas bör att det naturligtvis finns olika sätt att jämföra utfall i domar. Att räkna på ett medelvärde (ett genomsnitt för en mängd värden) och median (ett gränsvärde) är ett sätt att göra detta på.²²⁷ Till skillnad från vanliga siffervärden är strafftiden emellertid baserad på ett straffmättningsvärde, som tar många olika faktorer i beaktande. Med det sagt är det möjligt att dessa siffror inte utgör dem säkraste beläggen för att negativ särbehandling i praktiken förekommer, men det finns som ovan visat indikationer på detta.

---

²²⁷ SCB, *Central- och spridningsmått*, <www.scb.se/dokumentation/statistikguiden/grundläggande-rakneregler-i-statistiken/central--och-spridningsmatt/>, besökt 2020-05-22.

4 Strukturell diskriminering på grund av etnisk tillhörighet?

4.1 Introduktion

Som nämnts tidigare ska avslutningsvis det teoretiska ramverket kopplas samman med den ovan gjorda diskurspsykologiska undersökningen. Den första frågeställningen besvarades i avsnitt 3.2 och det återstår delvis att analysera dem identifierade andrafierande diskurserna utifrån de olika teorier som lagts fram i avsnitt 1.7. På så vis avser jag att besvara framställningens andra frågeställning. I det efterföljande avsnitt 4.3 ska jag diskutera huruvida det, mot bakgrund av det påvisade skapandet av ”den andra” samt de redovisade utfallen i avsnitt 3.3, går att finna spår av strukturell diskriminering och därmed besvara den tredje och sista frågeställningen.

4.2 Vad innebär skapandet av ”de andra” och ”självet”?

Först ska vi erinra oss om att diskurspsykologins grundpelare är socialkonstruktionismen; synsättet att verkligheten skapas genom människans sätt att tala och tänka om den. Genom att vi konstruerar en gemensam uppfattning av världen, samt däri kan producera kunskap och diskurser om densamma, kan vi på så vis konstituera verkligheten.²²⁸ Den allmänna opinionen blir därmed styrande för vad som kallas för rådande sanning och anses vara realitet.²²⁹ Det sagda innebär i sin tur också att den allmänna opinionen på samma sätt skapar grupper, kategorier och identiteter, som positioneras på olika platser i denna verklighet, samt konstruerar skillnader, och maktförhållanden dessa emellan.²³⁰ Domstolen spelar en viktig roll för den allmänna opinionen, då den utgör en elit i samhället. Samtidigt som denna roll medför möjligheter att framhäva och forma uppfattningar och föreställningar om världen, skapar den också utrymme för marginalisering och negativ särbehandling.²³¹ De identifierade temana innehåller alla olika exemplifierande diskurser där domstolen använder sitt handlingsutrymme till det nämnda, genom att konstruera ett *dem*, och parallellt med detta, ett *vi*; ”de andra” och ”självet”. Beträffande skapandet av

---

²²⁸ Se avsnitt 1.5.2.

²²⁹ Jfr. avsnitt 1.7.1.

²³⁰ Jfr. avsnitten 1.5.2. samt 1.4.

²³¹ Se. avsnitt 1.7.1.

”de andra” kan domstolen inledningsvis konstateras göra ett överflödigt belysande av yttre, somatiska faktorer hos inblandade personer i målen. Detta genom att dels hänvisa till en persons utseende som utländskt och dels genom att referera till personer som deras hudfärg.²³² Det exemplifierade kan förstås som att personerna på så vis godtyckligt grupperas upp; till en början som utländska personer och sedermera utefter hudfärg. Genom att exempelvis påstå att ett utseende är ”utländskt” ger det vidare intrycket av att alla personer som inte är etniskt svenska ser likadana ut, att de har ett ”utländskt” utseende och kan hänföras till samma kategori. Individernas identitet och skillnader dem emellan reduceras på så sätt och de blir istället sin grupp; utländska, ljusa eller mörka.²³³ Dessutom blir det tydligt att domstolen på så sätt även definierar ”det svenska” som normgivande, genom att det är ”det utländska” som behöver pekas ut och beskrivas.²³⁴

En gruppering går fortsatt att se genom att den tilltalades medborgarskap obehövt betonas då denne är en invandrad person.²³⁵ Genom att medborgarskapet lyfts fram av domstolen på det viset kan det ses som ett sätt att rikta uppmärksamheten mot personens etniska tillhörighet. Därigenom attribueras de ”negativa egenskaper” som van Dijk talar om, i det här fallet den brottsliga gärningen, till personens etniska tillhörighet. Fokus flyttas från att personen är en skild individ till att den tilltalade som begått gärningen har mongoliskt ursprung eller är från Litauen.²³⁶ Dessutom kan en negativ porträttering av andra etniska tillhörigheter anses framställa den etniskt svenska som bättre; som att etniska svenskar inte begår brott i lika hög utsträckning som andra etniska tillhörigheter.²³⁷ Av vikt att notera i det här sammanhanget är att domstolen endast betonar den etniska tillhörigheten när det är fråga om invandrade personer eller personer med utländsk bakgrund; den etniska tillhörigheten är aldrig närvarande då det är fråga om en etniskt svensk tilltalad.²³⁸ Det sagda kan därmed anses ligga i linje med Bergenheims påstående att uppmärksamheten är fäst vid den icke-svenska bakgrunden i de domar där den tilltalade har en annan etnisk tillhörighet än svensk.²³⁹

Vidare har jag visat på hur domstolen upprepat, i majoriteten av de undersökta målen, understryker den tilltalades språksvårigheter.²⁴⁰ Även om så är fallet blir ett ständigt påpekande av detta faktum också ett slags uppdelande, och

---

²³² Se avsnitt 3.2.1.

²³³ Jfr. avsnitt 1.7.2.1.

²³⁴ Se avsnitt 1.7.2.3.

²³⁵ Se avsnitt 3.2.2.

²³⁶ Jfr. avsnitt 1.7.2.1.

²³⁷ Jfr. avsnitt 1.7.2.2.

²³⁸ Se avsnitt 3.2.2.

²³⁹ Se avsnitt 1.7.2.1.

²⁴⁰ Se avsnitt 3.2.3.

ytterligare ett sätt att framhäva den invandrade personens bakgrund.²⁴¹ Dessutom rasifieras även personerna det handlar om och görs till ”den andra” med utgångspunkt i språket, till skillnad från den ovan konstaterade grupperingen som baseras på fenotypiska egenskaper.²⁴² Domstolens ständiga framhållande av de bristande svenskkunskaperna kan även upplevas som stigmatiserande. Att inte kunna prata svenska som en etniskt svensk i Sverige ses som avvikande från det förväntade. Av den anledningen riskerar personen att ses som ovanlig och skiljer sig från vad en person som bor i Sverige ska kunna, vilket gör att personen inte anses passa in i det svenska *vi:et*.²⁴³ Vad som faktiskt krävs för att personen ska ses som en del av detta *vi* går också att ifrågasätta. Som visat ansågs inte den tilltalade ”förorsakas men” efter att ha arbetat och bott med sin familj i Sverige i sammanlagt åtta år.²⁴⁴ Med hänsyn till domstolens uttalande uppstår frågan hur lång tid som måste förflyta innan en person anses vara förtjänt av ett beaktande av sådana omständigheter som förelåg i målet, för att hen ska erkännas och inkluderas i det svåruppnåeliga *vi* som domstolen skapar härigenom. Mot bakgrund av det hårdnande samhällsklimatet i Sverige samt den växande främlingsfientligheten och rasismen som Säkerhetspolisen konstaterat, kan man fundera över om invandrade personer och personer med utländsk bakgrund ens kommer tillåtas bli en del av detta *vi*.²⁴⁵ Om nämnda förhållningssätt i någon mån påverkar domstolens bedömning kan diskuteras. Även domare är enskilda personer, och deras åsikter kan också påverkas av den rådande polariseringen. Skillnaden är att domarnas åsikt och fördomar reproduceras och legitimeras av att de ingår i en förhärskande elit.²⁴⁶ Som jag visat i min undersökning, är det tydligt att domstolen lyfter fram olikheter och skapar ”de andra”. Frågan är om dessa olikheter även används för att legitimera en godtycklig och negativ särbehandling av ”de andra”, i form av hårdare påföljder och längre straff i praktiken, vilket jag ska resonera kring närmare i nästa avsnitt.

Ett sista exempel som jag avser att lyfta här är hur ”självet” porträtteras då domstolen talar om ”ordnade förhållanden”. Dessa framhävs nämligen endast då det är fråga om en tilltalad med svenskt medborgarskap.²⁴⁷ Genom att endast tillskriva dessa, positiva, egenskaper till ”självet” framställs ”de andra”, invandrade personer, i denna dikotomi som det motsatta negativa.²⁴⁸ Detta blir särskilt tydligt i exemplet där den tilltalade är en person med

---

²⁴¹ Jfr. avsnitt 1.7.2.1.

²⁴² Jfr. avsnitt 1.7.2.3.

²⁴³ Jfr. avsnitt 1.7.3.

²⁴⁴ Se avsnitt 3.2.4.

²⁴⁵ Jfr. avsnitt 1.1.

²⁴⁶ Jfr. avsnitt 1.7.1.

²⁴⁷ Se avsnitt 3.2.5.

²⁴⁸ Jfr. avsnitten 1.7.2.2. och 1.7.2.3.

utländsk bakgrund. Domstolen väljer då att förklara att han är svensk medborgare, trots att det redan framgått, vilket kan förstås som att det svenska medborgarskapet tillskrivs dessa positiva ordnade förhållanden. Det finns utrymme för att tolka detta som att domstolen beskriver den tilltalade med svenskt medborgarskap som en ordentlig person; någon som begått ett brott som en engångsföreteelse men i övrigt är ”lyckad” och har sitt liv ordnat. Detta kan i sin tur föranleda en godtycklig bedömning, om den tilltalades sociala förhållanden och position i samhället läggs vikt vid implicit. Är det fråga om en verklighet där en invandrad person inte etablerat sig i samhället ännu då hen inte talar språket och därmed möjligtvis har svårt att få jobb eller boende (vilket många gånger kräver en fast inkomst), kommer dessa ”ordnade förhållanden” möjligtvis ligga personen till last vid en eventuell rättegång genom att inverka på påföljdsbedömningen.

För att knyta samman denna del av analysen ska jag avslutningsvis bemöta det faktum att domstolen, i vissa av citaten, beskriver vad hörda personer sagt. Det är därmed inte fråga om domstolens egna skildringar av de inblandade personerna i målet. Även om så är fallet har domstolen möjlighet att göra andra ordval och därigenom konstruera sina berättelser och narrativ utan andrafierande uttryck. Detta då det är fråga om en selektiv process.²⁴⁹ Domstolen har i sin position som elit i samhället både tillfälle och resurser att välja att stå upp mot rasism i den utsträckning som krävs. Istället blir den etniska tillhörigheten en relevant faktor att betona, och det kan inte uteslutas att denna även får betydelse för påföljdsbedömningen. Därmed sluter jag mig till van Dijks resonemang att domstolen på så vis bidrar till att reproducera rasism genom sina diskurser, även om detta sker indirekt och subtilt.²⁵⁰ Dessa diskurser formar hur vi behandlar andra etniska tillhörigheter och kan, som inledningsvis berördes, konstruera en verklighet som legitimerar ett skapande av ”de andra”. Detta kan i sin tur ge upphov till marginalisering och strukturell diskriminering av desamma och leda till att lika fall inte behandlas lika.²⁵¹

4.3 Diskriminerande påföljdsbedömning?

I det här avsnittet ska avslutningsvis den sista frågeställningen besvaras; huruvida strukturell diskriminering på grund av etnisk tillhörighet förekommer i de utvalda domarna, samt hur den i sådana fall kommer till uttryck. Inledningsvis kan en påminnelse om begreppets innebörd anses motiverad. Strukturell diskriminering förekommer när personer som tillhör

---

²⁴⁹ Jfr. avsnitt 3.2.

²⁵⁰ Jfr. avsnitt 1.7.1.

²⁵¹ Jfr. avsnitt 1.5.2.

en etnisk minoritet, görs till ”de andra” genom att dessas olikheter framhävs i förhållande till det svenska *vi:et*. Skapandet av ”de andra” är en förutsättning och grund för den strukturella diskrimineringen. ”De andra” underordnas samt missgynnas med anledning av nämnda olikheter och hindras därigenom från att i praktiken uppnå samma förutsättningar och rättigheter som majoriteten. Detta kan ske avsiktligt, dolt, synligt eller omedvetet, genom att exempelvis regler, handlingsmönster, normer och förhållningssätt inom exempelvis domstolen, vidmakthåller en slags maktstruktur som rangordnar och negativt särbehandlar människor på grund av etnisk tillhörighet.²⁵²

Som har visats i framställningen går det i de utvalda domarna att se ett antal exempel där etniska minoriteter görs till ”de andra”.²⁵³ Den första förutsättningen är därmed uppfylld. Vidare krävs emellertid att man i praktiken kan se ett utfall där nämnda andrafierande korrelerar med att etniska minoriteter också negativt särbehandlas i praktiken. Här vill jag därmed anknyta till resultaten under avsnitt 3.3. Som framgår av tabellerna förekommer andrafierande diskurser i sex av åtta domar där fängelsestraff dömts ut, där domstolen i två av dessa gjorde den tilltalade till ”den andra”. Medelvärdena och medianerna för de olika kategorierna visar även att invandrade personer döms till längre fängelsestraff. I ett fall gick det även att se en hårdare utdömd alternativ påföljd då den tilltalade var en person med utländsk bakgrund. I den sistnämnda gruppen var dock medelvärdet och medianen lägre. Jag anser dock att det resultatet inte förtar det i övrigt påvisade, som indikerar att invandrade personer döms hårdare. Enligt min mening går det att argumentera för att ett kausalsamband mellan den strängare påföljdsbedömningen och skapandet av ”de andra” inte går att utesluta. Korrelationen häremellan blir tydligare då det är den tilltalade som görs till ”den andra” och det ligger närmare till hands att peka på att strukturell diskriminering förekommer i de fallen. Naturligtvis är det sällan lätt att jämföra domar och utfall, då svaret ofta beror av många olika faktorer som har inverkat på bedömningen i det enskilda fallet. Påföljdssystemet och dess reglering är komplexa, där många omständigheter tas i beaktande vid valet och utdömandet av en slutlig påföljd. Jag har studerat ett antal fall där det förekommit olika motiveringar till varför domstolen bedömt de olika begångna gärningarna på redogjort vis, kopplade till den dömde själv alternativt yttre, förmildrande eller försvårande, omständigheter. En våldtäkt av normalgraden kan därmed innehålla gärningar som är olika grova, men som fortfarande klassas som en våldtäkt av normalgraden. Detta måste domstolen ta i beaktande vid bedömningen, vilket därmed kan föranleda hårdare straff.²⁵⁴ Det går därmed inte med full säkerhet att säga hur domstolen

---

²⁵² Se avsnitt 1.1.2.

²⁵³ Se avsnitten 3.2 och 4.2.

²⁵⁴ Se kapitel 2.

hade dömt i fallen om gärningarna och omständigheterna varit identiska med de där den tilltalade var en invandrad person, om den tilltalade istället varit etniskt svensk. Emellertid går det att säga att det genomgående *är* invandrade personer som döms till hårdare straff och en gemensam nämnare för dessa domar är att den tilltalade har ett utländskt medborgarskap. Det faktumet i sig pekar på att det finns en risk för att etnisk tillhörighet är en faktor som vägs in i bedömningen, vilket inte bara kan bortförklaras med argumentet att det är fråga om olika gärningar och olika fall. Särskilt mot bakgrund av tidigare studier som visar på att strukturell diskriminering inom domstolsväsendet är ett faktum, generellt sett.

Beträffande de domar där det förekommit andrafierande diskurser om någon annan än den tilltalade kan följande framhävas. Strukturell diskriminering kan även vara dold och omedveten, varför förekomsten av en andrafierande diskurs i domen inte utesluter att detta också påverkar påföljdsbedömningen i relation till den tilltalade. Då ”de andra” ses som en grupp och främst betraktas som gruppmedlemmar istället för individer, är det inte oberättigat att argumentera för att domstolen i någon mån ”drar alla över en kam”. Är så fallet kan det påvisade skapandet av ”de andra” även få utslag då den tilltalade, precis som målsäganden eller vittnet, är en invandrad person eller person med utländsk bakgrund.²⁵⁵ Jag vill återigen understryka att skapandet av ”de andra” i sig lägger grunden för negativ särbehandling, genom att vidmakthålla rasistiska skiljelinjer, som i sin tur används för att legitimera en underordning av personer som inte tillhör ”självet” eller det svenska *vi:et*.²⁵⁶ Att det överhuvudtaget förekommer andrafierande diskurser i domarna är därmed i sig en stor risk för att strukturell diskriminering skulle kunna förekomma.

Ett fängelsestraff har många kännbara konsekvenser, förutom att ta ifrån den enskilde dennes frihet. Påföljden verkar stigmatiserande och stämplar den enskilde socialt, varpå hen bemöts därefter. Detta kan i sin tur leda till att personen får det svårt att anpassa sig till samhället efter att hen avtjänat sitt straff, och följaktligen återfaller i brottslighet.²⁵⁷ Om den dömde i fråga dessutom är en invandrad person, som möjligtvis redan har en svagare anknytning till det svenska samhället, i jämförelse med en etniskt svensk, på grund av exempelvis språksvårigheter, avsaknad av jobb, bostad eller ett sammanhang, kan ett fängelsestraff och särskilt ett längre sådant anses försätta personen i en ”ond cirkel”. Om personen redan har svårt att etablera sig i Sverige, till följd av främlingsfientlighet, andrafierande och rasism, leder ett längre fängelsestraff i praktiken endast till ytterligare exkludering, vilket

---

²⁵⁵ Jfr. avsnitt 1.7.2.1.

²⁵⁶ Jfr. avsnitten 1.7.2.2. och 1.7.2.3.

²⁵⁷ Se avsnitt 2.3.2.

kan föranleda ytterligare brottslighet.²⁵⁸ Enligt proportionalitetsprincipen ska straffet naturligtvis stå i proportion till det begångna brottet, varför ett fängelsestraff i de flesta fall kan vara oundvikligt. Särskilt då det föreligger presumtion för fängelse vid våldtäkt, med hänsyn till brottslighetens art och det höga straffvärdet.²⁵⁹ Emellertid kan ett längre fängelsestraff omöjligen anses vara motiverat om det endast har sin grund i att personen saknar ett svenskt medborgarskap; det är snarare fråga om ett åsidosättande av likhetsprincipen.

Min framställning, har precis som tidigare redogjord forskning, visat att det genomgående är invandrade personer som döms till längre fängelsestraff.²⁶⁰ För att avslutningsvis försöka besvara framställningens inledande fundering, kring huruvida det är fråga om bakomliggande, situationsbetingade, omständigheter eller strukturell diskriminering, kan betonas att jag sett indikationer på det sistnämnda. Det finns dock fortfarande utrymme för ytterligare studier inom ämnet strukturell diskriminering inom domstolsväsendet, där ett förslag kan vara att jämföra mer liknande fall med varandra. Som jag nämnde i den metodologiska delen kan insikt och förståelse för problemet minska risken för en sådan fallgrop, och i detta fall utgöra ett steg mot att stoppa, även implicit, rasism från att få fäste och sprida sig i en av rättssamhällets grundpelare.

---

²⁵⁸ Jfr. avsnitt 1.1.

²⁵⁹ Se avsnitten 2.3 och 2.3.2.1.

²⁶⁰ Se avsnitt 1.8.

Käll- och litteraturförteckning

KÄLLOR

Tryckta källor

Utredningsbetänkanden

- SOU 1986:14 Påföljd för brott 2, [om straffskalor, påföljdsval, straffmätning och villkorlig frigivning m m].
- SOU 2005:41 Bortom Vi och Dom, Teoretiska reflektioner om makt, integration och strukturell diskriminering.
- SOU 2005:56 Det blågula glashuset - strukturell diskriminering i Sverige.
- SOU 2006:30 Är rättvisan rättvis? Tio perspektiv på diskriminering av etniska och religiösa minoriteter inom rättssystemet.
- SOU 2012:34 Nya påföljder.
- SOU 2014:34 Inte bara jämställdhet - Intersektionella perspektiv på hinder och möjligheter i arbetslivet.

Propositioner

- Prop. 1980/81:44 om sänkt minimitid för fängelsestraff.
- Prop. 1986/87:106 om ändring i brottsbalken m.m. (s.k. kontraktsvård m.m.).
- Prop. 1987/88:120 om ändring i brottsbalken m.m. (straffmätning och påföljdsval m.m.).
- Prop. 1997/98:96 Vissa reformer av påföljdssystemet.
- Prop. 2004/05:45 En ny sexualbrottslagstiftning.
- Prop. 2005/06:165 Ingripanden mot unga lagöverträdare.
- Prop. 2009/10:147 Skärpta straff för allvarliga våldsbrott m.m.
- Prop. 2012/13:111 En skärpt sexualbrottslagstiftning.

Prop. 2014/15:25 Tydligare reaktioner på ungas brottslighet.

Prop. 2017/18:177 En ny sexualbrottslagstiftning byggd på frivillighet.

Elektroniska källor

Daniel Poohl, SD: "*Våld en kulturell fråga*", Expo, <expo.se/2010/07/sd-v%C3%A5ld-en-kulturell-fr%C3%A5ga>, besökt 2020-03-26.

Daniel Vergara, *Vill föra statistik över invandrare*, Expo, <expo.se/2011/10/vill-f%C3%B6ra-statistik-%C3%B6ver-invandrare>, besökt 2020-03-26.

Daniel Vergara, *Jomshofs antimuslimska retorik*, Expo, <expo.se/2012/11/jomshofs-antimuslimska-retorik>, besökt 2020-03-26.

SCB, *Utrikes födda i Sverige*, <www.scb.se/hitta-statistik/sverige-i-siffror/manniskorna-i-sverige/utrikes-fodda/>, besökt 2020-03-25.

SCB, *Central- och spridningsmått*, <www.scb.se/dokumentation/statistikguiden/grundläggande-rakneregler-i-statistiken/central--och-spridningsmatt/>, besökt 2020-05-22.

Säkerhetspolisens årsbok 2018, <www.sakerhetspolisen.se/publikationer/om-sakerhetspolisen/sakerhetspolisen-2018.html>, besökt 2020-03-26.

Litteratur

Andersson, Ulrika: *Hans (ord) eller hennes?: en könsteoretisk analys av straffrättsligt skydd mot sexuella övergrepp*, Bokbox, Diss. Lund Univ., Lund, 2004.

Andersson, Ulrika & Edgren, Monika: 'Vulnerability, Agency and the Ambivalence of Place in Narratives of Rape in Three High-Profile Swedish Cases', *NORA – Nordic Journal of Feminist and Gender Research*, 2018.

Ahlberg, Jan: *Invandrares och invandrares barns brottslighet: en statistisk analys*, Brå-rapport 1996:2, Brottsförebyggande rådet (Brå), Fritzes, Stockholm, 1996.

Asp, Petter & von Hirsch, Andrew: 'Straffvärde', *SvJT* 1999 s. 151–176.

Asp, Petter: *Brottsbalk (1962:700) 6 kap. 1 §*, Lexino 2019-08-19, i JUNO, besökt 2020-04-21.

- Bergenheim, Åsa: *Brottet, offret och förövaren: vetenskapens och det svenska rättsväsendets syn på sexuella övergrepp mot kvinnor och barn 1850-2000*, Carlsson, Stockholm, 2005.
- Bexar, Mikaela: Karnov, Brottsbalk (1962:700) 6 kap. 1 §, not 263, Karnov 2020-01-01, i JUNO, besökt 2020-05-07.
- Bexar, Mikaela: Brottsbalk (1962:700) 6 kap. 1 §, not 264, Karnov 2020-01-01, i JUNO, besökt 2020-05-07.
- Borgeke, Martin & Heidenborg, Mari: *Att bestämma påföljd för brott*, 3 uppl., Wolters Kluwer, Stockholm, 2016.
- Brooks, Peter: 'Narrativity of the Law', *Law and Literature*, 14(1), 2002 s. 1–10.
- Collin, Finn: *Social reality*, Routledge, London, 1997.
- de los Reyes, Paulina & Wingborg, Mats: *Vardagsdiskriminering och rasism i Sverige: en kunskapsöversikt* [Elektronisk resurs], Integrationsverkets rapportserie 2002:13, Integrationsverket, Norrköping, 2002.
- de los Reyes, Paulina, Molina, Irene & Mulinari, Diana (red.), i: 'Introduktion – Maktens (o)lika förklädnader', *Maktens (o)lika förklädnader: kön, klass & etnicitet i det postkoloniala Sverige: en festskrift till Wuokko Knocke*, Atlas, Stockholm, 2005 s. 11–30.
- de los Reyes, Paulina: *Postkolonial feminism 1*, Tankekraft, Stockholm, 2011.
- Diesen, Christian, Lernestedt, Claes, Lindholm, Torun & Pettersson, Tove: *Likhet inför lagen*, Natur och kultur, Stockholm, 2005.
- Ekbom, Thomas, Björkgren, Per, Nygren, Lovisa & Resberg, Bente: *Människan, brottet, följderna: kriminalitet och kriminalvård i Sverige*, 8 uppl., Natur & kultur, Stockholm, 2016.
- Fredrickson, George M.: *Rasism: en historisk översikt*, Historiska media, Lund, 2003.
- Goffman, Erving: *Stigma: den avvikandes roll och identitet*, 4 uppl., Studentlitteratur, Lund, 2014.
- Gullestad, Marianne: *Det norske sett med nye øyne: kritisk analyse av norsk innvandringsdebatt*, Universitetsforlaget, Oslo, 2002.
- Göransson, Frida: Brottsbalk (1962:700) 32 kap. 1 §, Lexino 2017-07-28, i JUNO, besökt 2020-05-15.

- Holmqvist, Lena: 'Billighetshänsyn', *SvJT* 1999 s. 188–199.
- Jareborg, Nils & Zila, Josef: *Straffrättens påföljdlära*, 5 uppl., Wolters Kluwer, Stockholm, 2017.
- Kleineman, Jan: 'Rättsdogmatisk metod', i: Nääv, Maria & Zamboni, Mauro (red.), *Juridisk metodlära*, 2 uppl., Studentlitteratur, Lund, 2018.
- Molina, Irene: *Stadens rasifiering: etnisk boendesegregation i folkhemmet*, Univ., Diss. Uppsala Univ., Uppsala, 1997.
- Martens, Peter & Holmberg, Stina: *Brottslighet bland personer födda i Sverige och i utlandet*, Brå-rapport 2005:17, Brottsförebyggande rådet (Brå), Fritzes, Stockholm, 2005.
- Miles, Robert & Brown, Malcolm: *Racism* [Elektronisk resurs], 2 uppl., Routledge, London, 2003.
- Scott, Joan W.: 'Feminist reverberations', *differences: A Journal of Feminist Cultural Studies*, 13(3), 2002 s. 1–23.
- Sawyer, Lena: "'Omvänd rasism?'" eller, hur makt undviks i diskussioner om rasism', i: Groglopo, Adrián, Allelin, Majsa, Mulinari, Diana & Diaz, Carlos (red.), *Vardagens antirasism: om rörelsens villkor och framväxt i Sverige*, Antirasistiska akademien, Stockholm, 2015.
- Tollin, Katharina & Törnqvist: Maria: *Feminism i rörliga bilder*. 2 uppl., Stockholm 2014.
- van Dijk, Teun Adrianus: *Elite discourse and racism*, Sage, Newbury Park, Calif., 1993.
- Wetherell, Margaret & Potter, Jonathan: *Mapping the language of racism: discourse and the legitimation of exploitation*, Columbia University Press, New York, 1992.
- Winther Jørgensen, Marianne & Phillips, Louise: *Diskursanalys som teori och metod*, Studentlitteratur, Lund, 2000.
- Yang, Chia-Ling: *Othering processes in feminist teaching: a case study of an adult educational institution*, Department of Sociology, Lund University, Diss. Lund: Lunds universitet, Lund, 2010.
- Ågren, Jack: Brottsbalk (1962:700) 29 kap. 1 §, Lexino 2017-09-02, i JUNO, besökt 2020-04-21.
- Ågren, Jack: Brottsbalk (1962:700) 29 kap. 2 §, Lexino 2020-01-01, i JUNO, besökt 2020-04-22.

Ågren, Jack: Brottsbalk (1962:700) 29 kap. 4 §, Lexino 2019-06-07, i JUNO, besökt 2020-05-10.

Ågren, Jack: Brottsbalk (1962:700) 29 kap. 5 §, Lexino 2019-06-07, i JUNO, besökt 2020-04-28.

Ågren, Jack: Brottsbalk (1962:700) 29 kap. 7 §, Lexino 2019-06-07, i JUNO, besökt 2020-05-02.

Ågren, Jack: Brottsbalk (1962:700) 30 kap. 4 §, Lexino 2019-06-07, i JUNO, besökt 2020-05-10.

Ågren, Jack: Brottsbalk (1962:700) 30 kap. 9 §, Lexino 2019-06-07, i JUNO, besökt 2020-05-13.

Rättsfallsförteckning

Högsta domstolen

NJA 1991 s. 255.
NJA 1991 s. 766.
NJA 1991 s. 778.
NJA 1995 s. 35.
NJA 1995 s. 448.
NJA 1996 s. 365.
NJA 1997 s.172.
NJA 1997 s. 622.
NJA 1999 s. 269.
NJA 2000 s. 314.
NJA 2001 s. 500.
NJA 1994 s. 102.
NJA 2005 s. 283.
NJA 2006 s. 388.
NJA 2007 s. 425.
NJA 2008 s. 359.
NJA 2010 s. 592.
NJA 2014 s. 559.
NJA 2015 s. 1024.
Högsta domstolen, mål B 4781-18, 2019-02-19.

Hovrätten

Hovrätten över Skåne och Blekinge, mål B 10-19, 2019-02-01.
Hovrätten för Västra Sverige, mål B 5594-18, 2019-02-04.
Svea hovrätt, mål B 20-19, 2019-02-05.
Svea hovrätt, mål B 52-19, 2019-02-08.
Svea hovrätt, mål B 4388-18, 2019-02-13.
Svea hovrätt, mål B 12119-18, 2019-02-13.
Svea hovrätt, mål B 12279-18, 2019-02-15.
Svea hovrätt, mål B 188-19, 2019-02-19.
Hovrätten för Västra Sverige, mål B 5116-18, 2019-02-21.
Svea hovrätt, mål B 351-19, 2019-02-25.
Svea hovrätt, mål B 278-19, 2019-02-26.
Göta hovrätt, mål B 182-19, 2019-02-28.
Svea hovrätt, mål B 7448-18, 2019-03-06.
Svea hovrätt, mål B 794-19, 2019-03-18.
Svea hovrätt, mål B 9902-18, 2019-03-18.
Göta hovrätt, mål B 335-19, 2019-03-20.
Svea hovrätt, mål B 1392-19, 2019-03-21.

Svea hovrätt, mål B 7773-18, 2019-03-22.
Svea hovrätt, mål B 9827-18, 2019-03-22.
Svea hovrätt, mål B 1306-19, 2019-03-27.
Svea hovrätt, mål B 7310-18, 2019-04-01.
Hovrätten för Västra Sverige, mål B 5317-18, 2019-04-09.
Svea hovrätt, mål B 9598-18, 2019-04-12.
Hovrätten för Västra Sverige, mål B 1530-19, 2019-04-15.
Svea hovrätt, mål B 9511-18, 2019-04-18.
Hovrätten för Västra Sverige, mål B 2534-19, 2019-04-25.

Tingsrätten

Stockholms tingsrätt, mål B 7252-17, 2018-06-21.
Södertälje tingsrätt, mål B 2711-16, 2018-09-18.
Stockholms tingsrätt, mål B 246-18, 2018-10-04.
Vänersborgs tingsrätt, mål B 4264-16, 2018-10-18.
Blekinge tingsrätt, mål B 2357-18, 2018-12-04.
Solna tingsrätt, mål B 8505-18, 2018-12-07.
Stockholms tingsrätt, mål B 2305-18, 2018-12-18.
Örebro tingsrätt, mål B 5646-18, 2018-12-21.
Stockholms tingsrätt, mål B 13985-18, 2019-01-04.
Eskilstuna tingsrätt, mål B 3746-18, 2019-01-30.
Borås tingsrätt, mål B 1683-18, 2019-03-20.